

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

K. Grau, E. Maddison, A. Palvadre,
J. Reinhold, J. Uluots ja

E. Ein
tegevtoimetaja

Toimetus ja talitus: Tartus, Aia tän. nr. 35, Riigikohtu hoones

LAHEMAD KAASTÖÖLISED.

A. Brandt, S. Csekey, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, Th. Grünthal, K. Gyldenstube, J. Jans, P. Kann, F. Karlson, A. T. Kliiman, A. Luiga, J. Lõo, H. Madison, N. Maim, L. Olesk, K. Parts, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, L. Villecourt.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitav masinkiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartus, Aia tn. nr. 35.

S I S U.

Artiklid.

Csekey, Stefan: Ungari haldusreform	193
Nõges, Valter: Kaubanduseõiguse allikaist Eestis. (Lõpp.)	202
Grau, K.: Mõned märkmed meie vangistusseadustiku eelnõu kohta	216
Uesson, M.: Abielurahva varanduslik vahekord ja abieluvaranduslikud lepingud	221

Kirjanduse ülevaade.

Grünthal, T.: Baltische Rechtsangleichung. 10 Jahre Gesetzgebung Estlands und Lettlands. Referate der I. Baltischen Juristenkonferenz zu Dorpat (1928)	226
--	-----

Ungari haldusreform.

Stefan Csekey.

Ungari kuningriigi 1929. a. jooksul välja antud avalik-õiguslike seadustest¹ osutub tähtsaimaks halduse korraldamise seadus, s. o. seadusartikkel² XXX 1929. aastast.³ See laiaulatuslik seadus koostub viiest jaost ja üheksakümne üheksast paragrahvist. See on kauaaegsete püüete vili, mis olid aastakümnete jooksul „haldusreformi“ loosungi all käimas. Kuid s. a. XXX:1929. lahendas õieti ainult tähtsamaid komitaadi- (*vármegye*, mis vastab eesti maakonnale) ja osalt ka vallavalitsuse küsimusi ja tema ülesandeks oli täita autonoomse halduse teatud tühikuid, teha see elujõuliseks ja edasi ehitada moodsa riigiarenemise mõttes.

Ungari haldusaparaadi⁴ aluseks on nimelt ka täna veel üle

¹ Arutatud aastaraamatus „Annuaire de l'Institut International de Droit Public de 1930“.

² Vana ajaloolise ungari põhikorraõiguse tava järele nimetatakse üksikuid seadusi „seadusartikliteks“, sest ühe riigipäeva seadused kuni a. 1848 kokkuvõetult ühte kuninglikku dekreeti kinnitati kuninga poolt samal ajal pärast riigipäeva lõppu. Seepärast on tavaks osundada üksikuid seadusi „seadusartiklitena“ (s. a.) määratud aastast numbrite järele.

³ 1929:XXX tc. a közigazgatás rendezéséről. Seaduse üldamine oli korraldatud riigihoidja poolt 28. juunil 1929. a.; „Országos Törvénytár“-is (Riigi Seadusekogus) avaldati 29. juunil 1929. a.

⁴ Vrd. selle kohta järgmist kirjandust: Ferdinandy, Staats- und Verwaltungsrecht des Königreichs Ungarn und seiner Nebenländer. (Bibliothek des öffentlichen Rechts Bd. XVI.) Hannover 1909. — Markus, Ungarisches Verwaltungsrecht. (Das öffentliche Recht der Gegenwart Bd. XVI.) Tübingen 1912. — Pölnner, Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn und seiner Mitländer. (Koguteos „Ungarn“, Budapest 1918, S. 214—267.) — Géza v. Magyary, Verwaltung und Rechtspflege in Ungarn. (Ibid. S. 268—308.) — Uuema arenemise kohta: Csekey, Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg. (SA. aus dem Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart Bd. XIV, S. 409—483.) Tübingen 1926. — Selle põhjal sissejuhatas Ungari riigikorra juurde koguteoses: Daresté — Delpech — Laferrière, Les constitutions modernes, 4-e éd., Paris 1928—29, t. II,

ühexasaja aasta vana komitaadisüsteem, mille rajas Ungari esimene kuningas Stefan Püha (1000—1038) kuningliku omanduse kindlustuseks.⁵ Kuni Ungari seisusliku põhikorra muutumiseni parlamentaarse rahvaesinduse põhikorraks aastal 1848 olid komitaadid Ungari riigimõtte peakandjateks, kuna need oma instruksioonidega seotud ablegaatidega moodustasid seadusandva organi alamkoja ja olid tookord veel lahutamata kohtumõistmis- ja haldusvõimu teostavateks organiteks esimeses ja teises astmes. Ses mõttes vastas avalikule arvamusele s. a. XVI:1848. norm komitaadi halduse ajulise täitmise üle, et „komitaadid on Ungari ja temaga ühendatud maade konstitutsionalismi kaitsevallideks“. 1848. aasta põhikorra reformi võidi maksta panna alles pärast kokkulepet Austriaga 1867. a., kuna vahepeal oli Ungaris absolutistlikult valitsemas dünastia.⁶ Pärast seda kui s. a. V:1848. oli loonud parlamentaarse süsteemi ühes rahvaesindusega,

p. 1—67. (Ka eritükis.) — Egyed, Die heutigen staatsrechtlichen Einrichtungen Ungarns. (Ungarische Jahrbücher Bd. III, 1923, S. 220—234.) — Sama, Das staatsrechtliche Provisorium Ungarns. (Ostrecht Jg. II, 1926, S. 47—52.) — Sama, La costituzione dell' Ungheria dopo la guerra mondiale. (Anuario di Diritto Comparato e studi Legislativi t. II—III, Milano 1929.) Eritükis 15 lk. — Polgár, Les institutions hongroises actuelles de droit public. (Revue de droit public t. XLIII, 1926, p. 118—122.) — S. a. XXX:1929. kohta: Némethy, Die Grundzüge und die aktuellen Probleme der inneren Verwaltung. (Ungarisches Wirtschafts-Jahrbuch Jg. V, Budapest 1929, S. 355—362.) — Sama, Autonome Verwaltung und das Verwaltungsverfahren in Ungarn. (Beilage zur Ungarischen Juristischen Rundschau Jg. II, Budapest 1930, Nr. I—II, S. 17—23.)

⁵ Vrd. Timon, Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte, 2. Aufl., Berlin 1909, S. 142 f. — Buday, Le Comitat hongrois ancien et moderne. (Rapports du 1-er Congrès International des Sciences Administratives à Bruxelles 1910, II—4—4.) — Vinczehidy, Autonomie des comitats hongrois (Sealsamas II—4—3.) — Sama, L'autonomie des comitats hongrois. (Rapports de la 2-e section du 3-e Congrès International des Sciences Administratives à Paris 1927, p. 40 et s.) — Rakovszky, La réforme administrative en Hongrie. (L'Echo du Danube.) Budapest 1923. Eritükis 15 lk.

⁶ Vrd. Andrassy, Ungarns Ausgleich mit Österreich vom Jahre 1867, Leipzig 1897. — Apponyi, The juridical nature of the relations between Austria and Hungary, London 1904. — Sama, A Brief Sketch of the Hungarian Constitution and of the Relations between Austria and Hungary, Budapest 1908. — Steuer, Le compromis entre la Hongrie et l'Autriche, Paris 1907. — Zolger, Der staatsrechtliche Ausgleich zwischen Österreich und Ungarn, Leipzig 1911.

millega komitaadid olid kaotanud oma riigipäevasaadikute läkitamise õiguse, ja kohtumõistmine oli 1871. a. üle antud riiklikkudele kohtutele, järgnes komitaatide ümberkujundamine haldusorganiteks. Nad jäid edaspidi halduse päris- kandjateks, kuna nende kompetentsi kuulus kõik, mis polnud eriti muude riigiasutiste ülesandeks tehtud. Nad olid riigi keskasutiste ja valdade vahel seisvateks territoriaalse halduse vaheastmeteks, mille abil ei teostatud mitte ainult kollikku omahaldust, vaid ka üldist riigihaldust.

Komitaatidega sarnaneva munitsipaalõiguse omandavad kuninglikud vabalinnad ja linnad munitsipaalõigusega. Komitaadi ja linna munitsiipide viimane organisatsioon teostus s. a. XXI:1886.⁷ kaudu munitsiipidest.

Alamateks haldusühikuteks on vallad, mis alluvad komitaadivalitsusele. On olemas kolme liiki valdu: linnad korraldatud magistraadiga, mis on kõrgema liigi valdadeks ja teostavad valitsusvõimu, edasi suurvallad ja väikevallad, mis kuuluvad alamasse liiki ega teosta valitsusvõimu. Väikevaldade hulka kuuluvad need vallad, mis oma materiaalse kehvuse tõttu ei suuda korraldada ise neile seadustega peale pandud ülesandeid, vaid on sunnitud seks otstarbeks teistega liituma. Kõige pealt ei ole neil vallanotareid (kes vastab eesti vallasekretärile), vaid nad moodustavad koos ühe või mitme vallaga n. n. valdadeliidu notariaadi. Linnad korraldatud magistraadiga kuuluvad otse- selt komitaatide liitu, suur- ja väikevallad aga ainult kaudselt ringkondade kaudu. Vallahalduse viimane korraldamine leidis aset s. a. XXII:1886. valdade kohta.⁸

*

S. a. XXX:1929. esimeses jaos (§§ 1—45) on kõige pealt ette nähtud komitaadi autonoomia kogude uuesti- korraldamine. Komitaadi ja munitsipaalõigusega varus- tatud linna munitsipaal komisjon koostus senimaksva õiguse järgi pooles osas munitsiibi kõrgemate maksude maksjaist (n. n. virilistidest) ja teises osas terve valijas-

⁷ Saksa keeles seaduskogus Ungarische Reichsgesetzsammlung für das Jahr 1886. — Prantsuse keeles aastaraamatus Annuaire de législation étrangère, année XVI, 1887, p. 280—314.

⁸ Saksa keeles ibid. ja prantsuse keeles ibid. p. 314—361.

konna poolt valitud liikmeist. Peale selle oli munitsipaalkomisiojni üldkoosolekul ka munitsiibi ülemametnikkudel osavõtu- ja hääleõigus. Uue seaduse järgi astuvad virilistide asemele kõrgemate maksude maksjate poolt valitud delegaadid (§ 2 p. 1): peale nimetatute on uuteks rühmadeks halduse materiaalse suuna esindajad (§ 2 p. 3a), delegaadid huvideesindustest (§ 2 p. 3c) ja konfessioonidest (§ 2 p. 3b) ning eluajaks valitud liikmete rühm (§ 2 p. 4).

Mis puutub valimiseks õigustatud isikute koguarvust valitud munitsipaalkomisjoni liikmetesse, siis on aktiivne valimisõigus kõigil, kes s. a. XXVI : 1925.⁹ põhjal on sisse kantud riigipäevavalijate maksvasse nimestikku ja 6 aastat elavad munitsiipiiumi maa-alal (§ 7 j. 1). Valitav on iga 30-aastaseks saanud mees, kel on aktiivne valimisõigus ja maksab kuski mingisuguseid otseseid riigimakse ja vallamaksu vastava munitsiipiiumi maa-alal. Munitsipaallinnades võib valida ka naisterahvaid, kui neil peale nimetatud tingimuste on keskkooli lõputunnistus (§ 7 j. 3). Hääletus toimub valimisringkondades (§ 12 j. 1). Ta on salajane (§ 16 j. 1). Poole osa valitavate isikute valimine toimub iga 5 aasta tagant 10-ks aastaks (§ 13 j. 4).

Munitsipaalkomisjon moodustab vastavalt oma õiguslikule seisundile arvu poolest õige suure esinduskogu. Uue korra järgi on ta aga otsustajaks ainult munitsiibi üldiseis küsimusis, mis käivad selle maa-ala, organisatsiooni ja majanduse kohta (§ 22 j. 1). Munitsiibi muudes avalikkudes asjades kuulub otsustamiseõigus nn. „väikesele kogule“, mis koostub kõige rohkem 31 liikmest (§ 35), kuna eraisikute asjade korraldamise õigus kuulub munitsiibi esimesele ametnikule (komitaatides — vitsege-span'ile, linnades — linnapeale), resp. sellele abiks antud ametnikkudele (§ 58 j. 1 p. a) ja § 44).

Uudiseks on s. a. XX : 1929. valitsusele antud õigus sise-ministri ettepanekul saata laiali munitsipaalkomisjon juhul, kui viimane avalikult hakkab vastu seadusele või seaduse põhjal antud määrusele või kui tema

⁹ Saksa keeles Csekey, Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg S. 460—474. Täielikult kogus Ungarische Reichsgesetzsammlung für das Jahr 1925. — Prantsuse keeles koguteoses Daresté — Delpech — Laferrière, m. k. t. II, p. 37—49.

talitusviis muutub riigi huvidele hädahohtlikuks. Linna munitsipaalkomisjoni võib peale selle veel laiali saata, kui ta osutub kehvalt töövõimeks, või kui tema tegevus võiks hädahohtu viia munitsiibi majanduslikku seisukorda (§ 36 j. 1). Siseminister on kohustatud kuulutama laialisaatmisest ametlikus lehes ja teatama riigipäevale, kes seega võib teostada poliitilist kontrolli (§ 36 j. 2). Õiguslikult on aga jäetud kaebuse tõstmise võimalus halduskohtukorras (§ 36 j. 3).

Komitaatidele alluvate linnade ja valdade kohta sisaldab seaduse I jao II peatükk (§§ 37—42) norme valla valimisõiguse üle (§§ 41—42). Linnad korraldatud magistraadiga nimetatakse nüüd ümber komitaadilinnadeks (§ 37). Järgnevas peatükis on ette nähtud mitmesuguste munitsiipide ja valdade kohta käivate üksikasjaliste küsimuste korraldamine. Siin moodustab individuaalse ametijuhimise süsteemi sisseseadmise kollegiaalse süsteemi asemel suurima uuenduse. Linnanõukogu (magistraat) kaotatakse ära ja linnapea (pürgermeister) teotseb ainsa ametimehena, kuid võib osa asju oma isiklikul vastutusel üle anda teatavaile ametnikele (§ 44).

Seaduse II jagu (§§ 46—64) sisaldab halduse kõigi alade kohta õigusvahendeid, edasi norme haldusastmete ja halduskorra üle. Põhimõttelikult lubab seadus haldusasutiste otsuste ja korralduste vastu ainult üht kaebust. Teise astme haldusaktide vastu on kaebus lubatud ainult sel korral, kui see on ette nähtud praegustes või edaspidistes seadustes (§ 49 j. 1). Kuna seni kaebus oli võimalik kõigil juhtudel, kus teise astme otsus esimese astme omast oluliselt läheb lahku, võib nüüd haldusasutise otsuse või korraldise peale, kus apellatsiooni pole, esineda vastava ministri ees revisjonkaebusega ainult sel juhul, kui on tegevust võimulialdusega või õigusnormi vastu eksimise (§ 50).

S. a. XXX:1929. ei puuduta halduskohtukorra senist süsteemi. Ungaris on s. a. XXVI: 1896.¹⁰ järgi ainult ühe astme s. o. üksnes kutsekohtunikega täidetud Kuninglik Ungari Halduskohtukoda, kelle kompetents on määratud loendiga, nii et seal võib kaevata ainult nende asu-

¹⁰ Saksa keeles seaduskogus Ungarische Reichsgesetzsammlung für das Jahr 1896.

tiste korraldistele (teatavaile, mitte kõigile), mis on loendatud tähendatud seaduses või teistes seadustes. Kompetentsi laiendamine leidis aset s. a. LX : 1907. kaudu, millega halduskohtu kaebus lubati munitsiipidele kõigil juhtudel, kus nad tundsid rikutud olevat oma õigust omavalitsuse suhtes riigivalitsuse või viimase organi seadusevastase määruse, otsuse või korraldise läbi.¹¹ Halduskohtukoda võib munitsiipide (kuid mitte eraisikute) n. n. tagatiskaebuste põhjal tühistada seadusevastaseid riigivalitsuse või ministri määrusi (s. a. LX : 1907 § 16), mis õigus ei kuulu isegi kõrgemale tsiviil- ja kriminaalkohtule — Kuninglikule Ungari Kuriole.¹² Uudisena senise korra vastu võib nimetada, et asjades, kus on avatud haldusprotsessi kord, juba teise astme haldusotsuse vastu (seega mitte ainult — nagu seni — üksnes ministri otsuse vastu) võib esineda kaebusega (§ 49 j. 3). Siinkohal olgu tähendatud, et ülemkoda s. a. XXX : 1929. arutamise puhul võttis vastu mitme liikme poolt põhjendatud esitise, millega siseministrile tehti ülesandeks esitada riigipäevale seaduse-eelnõu alama astme halduskohtute sisseseadmise kohta.

Seaduse III jagu (§§ 65—74) sisaldab norme haldusametnikkude ja teenijate koosseisu ja teenistusvahetuste kohta. Siin tuleb uuendusena alla kriipsutada, et sisemise halduse alal kõrgematesse ametitesse võib nimetada üksnes isikuid, kes omavad ülikooli õigus- või riigiteaduse doktori diplomi, või kes on lõpetanud rahvamajanduse-teaduskonna haldusosakonna ja omavad nimetatud fakulteedi doktori diplomi. Normid kohtuhalduse ning välismaal teenistuse ja nende haldusalade kohta, kus on ette nähtud advokaadi, arsti või inseneri haridus, samuti ka ettekirjutised vallanotarite ametisseadmise kohta on jäänud sellega muutmata (§ 65).

Teoreetilise oskuse kõrval nõuab seadus haldusametnikkudelt ka praktilist haridust. Kõrgematele kohtadele

¹¹ Vrd. Anschütz — Csekey, Verwaltungsgerichtsbarkeit. (Handbuch der Politik, 3. Aufl., Berlin — Leipzig 1920, Bd. I, S. 310.) — S. a. LX : 1907. Kuningliku Ungari Halduskohtu kompetentsi laiendamisest avaldatud saksa keeles seaduskogus Ungarische Reichsgesetzsammlung für das Jahr 1907. Prantsuse keeles aastaraamatus Annuaire de Législation étrangère, année XXXVII, 1908 p. 436—441.

¹² Vrd. Csekey, Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg S. 449.

võib nimetada ainult seda, kes haldusasutise juures on praktiseerinud 3 aastat ja pärast seda sooritanud praktilise eksami, mis kõigi haldusharude kohta on ühtlane. Sellega viiakse läbi norm, mis juba s. a. I : 1883.¹³ avalikkude ametnikkude haridusliku kvalifikatsiooni kohta oli ette nähtud. Praktilisest halduseksamist on vabastatud juba lõplikult nimetatud ametnikud; samuti pole see eksam ka tingimata nõutav vitsegespani (*alispán*, kes vastab eesti maavalitsuse esimehele) või linnapea koha täitmisel (§§ 66—67). Siseministri motiivide järele seaduse-elnõu kohta ei peaks nimelt omavalitsuskogusid takistatama täitmast neid tähtsaid juhtivaid kohti isikutega, kes ka praktilist halduseksamit sooritamata on eriti kohased nendele kohtadele. Seaduses on ette nähtud ka täienduskursused kõige rohkem 3-kuulise kestusega kõrgemate haldusametnike jaoks, mida siseminister määruse põhjal iga aasta võib korraldada (§ 66 j. 11).

Mis puutub omavalitsusametnikkude kohtadele määramisse, siis uue seaduse järgi komitaadi vitsegespan ja munitsipaallinna linnapea valitakse munitsipaalkomisjoni peakoosoleku poolt ja komitaadilinna linnapea — esinduskogu poolt kümneks aastaks, teised ametnikud aga eluajaks. Ülemfüüsik, arhivaarid, ringkonnaarstid, arve- ja abiametkondade terve koosseis ning halduspraktikandid nimetatakse ülemgespani (*főispán*'i, s. o. riigivalitsuse poolt iga munitsiibi jaoks nimetatud poliitilise usaldusametniku) poolt (§ 68). Seni valiti omavalitsuse ametnikud vähete eranditega kuueks aastaks. Haldusreformi tõttu, hiljem aga sõja ja rahudiktaadi tõttu ei võetud 1907. a. saadik ette uusi valimisi. S. a. XXX : 1929. § 43 j. 3 põhjal välja antud siseministri ringmääruse järgi nr. 3.909/1929. B. M. eln. toimusid esinduskogude valimised ja ametnikkude valimised esinduskogude poolt 18. oktoobri ja 20. detsembri vahel 1929. a.

Seadus normib üksikasjalikult komitaadiametnikkude palgaolusid ja määrab, et ametnikud, kes on olnud oma liigi kõrgemas palgaastmes juba viis aastat, võivad saada lisatasu, mida võetakse arvesse pensioni väljaarvamisel (§ 69). Üksikasjalikku normimist leidsid omavalitsusametnikkude

¹³ Saksa keeles seaduskogus Ungarische Reichsgesetzsammlung für das Jahr 1883.

teenistussuhted, nagu nende kõrvalametid (§ 72), nende ameti-
jaotus (§ 73) ja pension (§ 74).

Seaduse IV jagu (§§ 75—94) on pühendatud omavalitsus-
ametnikkude distsiplinaarkorrale, kusjuures süsteemi
muutmisega kõrgendatakse omavalitsusametnikkude vastu-
tust.

Seaduse I, III ja V jao normid astusid jõusse üldamise
päeval, s. o. 29. juunil 1929. a.,¹⁴ kuna II ja IV jagu hakkasid
maksma siseministri mitmesuguste määruste põhjal 1. veeb-
ruaril 1930. a.¹⁵

S. a. XXX:1929. tähtsus seisab kõige pealt selles, et aasta-
kümnete jooksul käinud voolud omavalitsuskogude organi-
satsiooni kohta jõudsid kord lõpule. Tsentralisatsiooni ja
detsentralisatsiooni, riigi- ja omavalitsuse ning valimis- ja
nimetamissüsteemi küsimused eemaldati vähemalt teatud
ajaks avalikust elust. Seadus astub neis küsimustes kuldsele
keskteele. Ta sisaldab reforme, kuid ei jäta tähelepanemata
Ungari põhikorra igivanu traditsioone; halduse moderniseer-
imisega tehakse keskvalitsus tugevamaks, kuid teistel aladel
omandab autonoomia uusi elujõude; vastand valimis- ja ni-
metamissüsteemi vahel tasakaalustatakse eluaegse ja pikema-
ajalise (10 aastaks) valimisega. Seadus otsib halduse reformi
ja parandust mitte ainult organisatsiooni paljast ümber-
kujundamisest, vaid ka halduskorra edasiarendamisest ja
ametkonnaõiguse kujundamisest, kõige pealt aga haldusteenis-
tusse astumiseks nõutavast hariduslikust kvalifikatsioonist
ja distsiplinaarkorrast. Praktika näitab pea, et seadusega
teostatud haldusreform jälgis põhimõtet: „Kleine Ursachen,
grosse Wirkungen.“

¹⁴ Vt. siseministri järgmisi määrusi s. a. XXX:1929. halduse korral-
dusüksikute normide teostamise kohta (98 pp.). Selle määruse muutmise ja
täiendamise määrus nr. 3.644/1929. B. M. eln. (22 pp.).

¹⁵ Vt. siseministri järgmisi määrusi s. a. XXX:1929. halduse korral-
damisest üksikute normide maksmapanemise ja teostamise kohta: nr.
41/1930. B. M. eln. Õigusvahendite kohta (§§ 45—56) (42 pp.); nr. 42/1930.
B. M. eln. ametiasutiste haldusastmete ja halduskorra kohta (27 pp.); nr.
43/1930. B. M. eln. distsiplinaarkorralduste kohta (§§ 75—94) (34 pp.);
nr. 44/1930. B. M. eln. distsiplinaarõigustes tarviliku tunnistajate üle-
kuulamise kohta (32 pp.). Seaduse §§ 57, 58 ja 61—63 astusid jõusse
1. veebruaril 1930. a.; samuti §§ 59, 60 ja 64 siseministri määruse nr.
286/1930. B. M. eln. põhjal s. a. XXX:1929. halduse korraldamisest üksik-
ute politseitrahvidesse puutuvate normide teostamise kohta (9 pp.).

S. a. XXX:1929. väljaandmise tähtsus ei avaldu aga mitte ainult selles, et ta uuendab ja teeb jälle elujõuliseks Ungari halduse põhiorgani — munitsiibi vananenud organisatsiooni, vaid ka selles, et ta on juhatanud ja tasandanud tee tervele haldusreformide reale.

Praegu on juba riigipäev vastu võtnud s. a. XVIII:1930. pealinna Budapesti halduse kohta.¹⁶ Pea antakse välja ka seadus omavalitsuskogude majanduse reformi kohta. Halduskohtukorra süsteem täiendatakse alama astme halduskohtute kujundamisega. Ülikoolides õigusteaduse õppimise reform ja haldusteenistuseks õigustava haridusliku kvalifikatsiooni ümberkorraldus seisab ees. Lähemas tulevikus korraldatakse ka komitaati kuuluvate komitaadilinnade ja valdade õigussuhted. Ühtlasi kavatakse ka lähemalt määratella vallavalitsuse peaorgani, vallanotari õiguslikku seisukorda. Sii kuulub ka taludesse (*tanya*) puutuvate haldusküsimuste normimine. Kuigi uus seadus on teostanud halduskorra ja teenistusõiguse alal põhjapanevad ja tähtsad reformid, siiski ei ole need veel täielikud. Need puudused oleksid kõrvaldatavad ametnikkude seisuse korralduse seaduse ja halduskorra koodeksi väljaandmisega. Neil aladel võib s. a. XXX:1929. pidada ainult teerajajaks tulevikus teostatavaile elujõuliseile mõtteile.

*

Ühenduses haldusreformiga olgu siinkohal nimetatud veel valitsuse määrus 5.500/1929. M. E. avalikkude asutiste kodukorra kohta, mis 64 paragrahvis määrab kindlaks haldusametikohtade asjaajamise ratsionaliseerimise põhimõtted. Ta astus jõusse 1. jaanuaril 1930. a. ja on kohustuslik nii riigi- kui ka omavalitsusasutistele ning ametkondadele. Ta kujutab õieti nende põhimõtete laiendamist riigivalitsuse, peaaesjalikult keskvalitsuse organite peale, mis juba s. a. XX:1901.¹⁷ olid ette nähtud halduskorra lihtsustamise kohta kogukonnavalitsusele.

¹⁶ Vt. Harrer, Die Reform der hauptstädtischen Verwaltung. (Pester Lloyd vom 8. April 1930, Morgenblatt.)

¹⁷ Saksa keeles seaduskogus: Ungarische Reichsgesetzsammlung für das Jahr 1901.

Kaubanduseõiguse allikaist Eestis.

Kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduseeadused?

V. Nõges.

(Järg.)

II peatükk. End. vene kaubanduseeaduste maksvuse ulatus kaubanduseõiguse allikatena Eestis.

§ 6. Eesti ja end. vene seaduseandlus küsimuses, kuivõrt maksavad siin end. vene kaubanduseeadused.

I. Meie arutelu eelmise peatüki lõpptulemusena mainisime end. vene kaubanduseeaduste kohta, et nad ei ole kohaldatavad siin kui *ius generale*. Seda väidet ei kõigutaks see fakt, et siin puudus ja puudub praegugi veel kohalik kaubanduseeadustik, milline näht aga ei tee olematuks kohaliku kaubanduseõiguse olemust, mis erineb end. vene omast. See asjaolu, olgugi iseenesest küllalt selge, leiab kinneldust järgmistes end. vene seaduseandluse aktides:

1. 14. dets. 1842. a. käskkirjaga⁶⁴ normiti olukord, mis võib tekkida laevade kokkupõrkumisel Balti meres. Selle seaduse 3. punktis määritletakse: Baltimaade kaubanduseeaduste koostamiseni kohaldatagu ülalnimetatud juhtudel (s. t. laevade kokkupõrkumistel tekkinud) kohalikke seadusi ning õigusi, niivõrt kui need pole muudetud eriseaduste ning korraldustega: kui sellistes juhtudes on üheks pooleks fiskus, siis kohaldatagu vene seadusi, kuna kohalikes seadusis pole selleks kindlaid reegleid.

V. Bukovskij, tõestades ühes artiklis⁶⁵ vene Kaubanduseeadustiku maksvust Läti vabariigis, väidab, ülalmainitud käskkiri omavat ainult protsessuaalõiguslikku tähendust. Meie ei vaidle selle vastu, et selle käskkirja 1., 2., 4. ja 5. punkt lahendavad seda juhtu protsessuaalõiguslikust lähtekohast, kuid sellest ei või ometi järeldada, nagu seda teeb Bukovskij, et see käskkiri lahendab laevade kokkupõrkumise küsimuse ainult protsessuaalsest küljest, kuna 3.

⁶⁴ PSZ 16331; vrd. „Livländische Gouvernements-Regierungs-Patente“, 16. märtsi 1847. a. patent nr. 18.

⁶⁵ Bukovskis — o. c. Läti Kohtumin. Teatajas („Tieslietu Ministrijas Vēstnesis“) 1924. a. — nr. 8, lk. 321 jj.

punkt on oma olemuselt puht materiaalõiguslik norm. Seda kinneldab ka see asjaolu, et nim. punkt on paigutatud VSK-na koostajate poolt Ustav Torgovyj'sse materiaalõiguslike normide hulka 498. art. lisana. Teiseks pole selles midagi iseäralikku, et 1842. a. käskkirjas on protsessuaalõiguslikud normid kõrvuti materiaalõiguslikega. Tarvitseb ainult meelde tuletada, et Ustav Torgovyj'st on eraldatud alles tema 1887. a. väljaandes kaubanduseprotsessi kohta käivad normid.

Peale selle väite avaldab Bukovskij samas artiklis veel ühe teise arvamuse. Kui leppida sellega, ütleb tema, et mainitud 3. p. on materiaalõiguslik, siis see asjaolu ei eita isenesest seda võimalust, et seaduseandja on muutnud hiljem oma seisukoha kohaliku kaubanduseõiguse kodifitseerimise küsimuses, nagu see on teostunud kohalikkude tsiviil- ja kriminaal-kohtupidamise koodeksite koostamise kavatsuse suhtes, mis pidid moodustama KSK-na IV ja V köite. Selle väite kinnelduseks Bukovskij viitab ainult KSK-na sissejuhatusele, kust ta järeldab, et kõigis neis kaubanduseõiguslikes küsimusis, mis pole normitud BES-es, on kohaldatav Ustav Torgovyj. Kuid ka subsidiaarõigusena ei või end vene kaubanduse seadused Baltimail kõne alla tulla. Nagu juba meie arutelu 5. §-ist peaks nähtuma, kattub kaubanduseõigus KSK-na mõttes täielikult tsiviilõiguse mõistega, järelikult on temal end. vene üleriikliku kaubanduseõiguse suhtes sama erandseisukoht kui kohalikul tsiviilõiguselgi. Kui end. vene Tsiviilseadustik (VSK-na X köite 1. jagu) ei esine subsidiaarõigusena BES-ele, millist vaadet meie arvates küllaldaselt põhjendavad prof. C. Erdmann⁶⁶ ja H. Lutzau,⁶⁷ siis järelikult ka end. vene kaubanduseõigus ei oma maksvust siin kohaliku kaubanduseõiguse suhtes subsidiaarõigusena.

2. Kohaliku kaubanduseõiguse olelust Baltimail tunnustab Vene seaduseandlik võim ka hiljem, nimelt 1889. a. kohtureformi teostamisel siin. Sellest ajast põlvneb

⁶⁶ Prof. Erdmann — „System des Privatrechts der Ostseeprovinzen“, I k. (1889), lk. 10, samuti tema artikkel ajakirjas „Zeitschrift für Rechtswissenschaft“, X aastakäik (Dorpat 1891), lk. 210 jj.

⁶⁷ Lutzau. H. — „Studien und Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 40 jj., kus mainitud küsimuse kohta leiame võrdlemisi täieliku käsitelu ja vastava literatuuri ülevaate.

Ts.Kp.S-c 1805. artikli lisa, milles käsitletakse „Ajutisi määrusi kaubanduseasjade menetluseks Baltimail“. Mainitud lisa 18. § lausub: „Neil juhtudel, mille kohta ei ole täpsaid ja selgeid seadusi, kohus võtab juhiseks kaubandusetava“. 19. § määritleb kaubanduseõigusliku tava kindlakstegemise viisi. Ametlikes motiives neile kahele §-ile öeldakse: „Seetõttu et Balti kubermangud ei oma erilist kaubandusekoodeksit ning et taval, eriti kaubanduseasjades, on siin eriti suur tähtsus, määritletakse, et neil juhtudel, mille kohta ei ole täpsaid seadusi, kohus võib juhiseks võtta tava, näidates viisi viimase kindlakstegemiseks“.⁶⁸ — Ei ole huvitusega siinkohal märkida 1889. a. kohtureformi novelli kommentaatorite Gassmann'i ja Nolcken'i⁶⁹ vaadet mainitud küsimuses. Ka nemad väidavad, et kuna kaubanduseseadusi Baltimail pole veel kodifitseeritud, tuleb kohaldada kõigil neil juhtudel, milliste kohta ei ole laiendatud üleriiklikkude seaduste maksust, kohalikes kaubanduseõiguse allikais leiduvaid norme.

3. Ka see asjaolu, et kohalikud kaubanduseõiguse allikad maksid siin nende tühistamiseni, leiab kinneldust vene seaduseandluse aktides. Juhime vaid tähelepanu 1889. a. kohtureformi teostamise seadus 77. §-ile, vastavalt millele tuli edasi arutada endiste kohalikkude seaduste järgi neid maksujõuetuse asju, mille kohta oli välja kuulutatud konkurss juba enne kohtureformi elluviimist.⁷⁰

4. End. Vene seaduseandluses leiame märkmeid ka selle kohta, et vene üleriiklik seadus iseenesest ei tühista vastavat kohalikku normi, sest „*lex posterior generalis non derogat legi priori speciali*“, milline põhimõte on väljendatud üldiselt Vene Põhiseaduste 79. §-is (VSK-na I k.) ja eriliselt Baltimaade kohta 9. nov. 1853. a. keisri poolt kinneldatud Riiginõukogu arvamuses (PSZ 27843), millele vastavalt kohalikud seadused säilitavad oma jõu seni kui nad pole tühistatud. Järelikult ka mitmesuguse aja kestel välja antud vene kaubanduseseadused ei oma *eo ipso* Baltimaade kohta seaduse jõudu.

⁶⁸ Gassmann ja Nolcken — l. c., lk. 261.

⁶⁹ Ibidem, lk. 261 märkus.

⁷⁰ Ibidem, lk. 661.

II. Üllaloendatud end. Vene seaduseandluse aktide põhjal võime väita küll järgmist:

1. Niihästi KSK-na koostamise kui ka 1889. a. kohtureformi teostamise ajajärgul tunnustas Vene seaduseandlus kohalikkude, vene õigusest erinevate kaubanduseseaduste olelust, olgugi et puudus kodifitseeritud kohalik kaubanduseõigus.

2. Samuti tunnustati kohalikkude kaubanduse tabade olelust, mida kohus peab võtma juhiseks küsimuste otsustamisel, mille kohta puudub täppis ja selge seadus.

3. Vene kaubanduseseadused ei oma jõudu kohalikkude kaubanduseseaduste muutmiseks *eo ipso*, seepärast säilitavad viimased oma maksvuse nende muutmiseni.

4. Vene seaduseandlikul võimul oli kavatsus kodifitseerida kohalikkude kaubanduseõigust.

III. Eesti seaduseandlus on asunud hoopis teisele seisukohale. Täiesti loomulik on see näht, et Põhiseaduse 4. §-i ja „Ajutiste administratiivseaduste“⁷¹ I seaduse 2. §-i põhjal loetakse meil maksvaks end. vene eraõiguslikest kaubanduseseadusist kõik need, mille maksvus oli laiendatud Baltimaade kohta ja mis siin jõus olid 1917. a. 24. oktoobrini, niivõrt kui nad pole muudetud hilisemate seadustega, ja samal alusel avalikõiguslikest need, mis normivad end. vene avalikõiguslike kaubandusse puutuvate asutiste ja instituutide organisatsiooni, niivõrt kui nad on üle võetud praeguses Eestis. Kuid meie seaduseandlus on sellest õigest seisukohast veel kaugemale kaldunud: ta loeb maksvaks meil end. vene kaubanduseseadused tervikuna, *in toto*. Näitena lubatagu nimetada 1928. a. 22. märtsi „Merimeeste seadust“,⁷² mille 76. §-is tühistatakse terve rea Ustav Torgovyj eraõiguslike normide maksvus, mis ometi meil seaduse jõudu ei oma, järelikult tühistatakse maksvusetut seadust. Millega on meil siin tegemist? Mitte millegi muuga, kui meil mittemaksvate end. vene kaubanduseseaduste usuaalse retseptiooniga. Põhjuseks — heatahtlik usk nende maksvusse, mille põhjus-

⁷¹ RT 1918, 1.

⁷² RT 1928, 28, art. 145, § 76.

tanud peamiselt selgusetus mainitud küsimuses. Muidugi, kui mõnes meie seaduses viidatakse otseselt mõnele end. vene kaubanduseseadusele või Ustav Torgovyj mõnele artiklile ja loetakse *expressis verbis* teda siin maksvaks, olgugi et ta seda siiani ei olnud, siis tõstetakse sellega see seadus või artikkel maksva seaduse astmesse Eesti Vabariigis.

§ 7. Kohtutegelus küsimuses, kuivõrt maksavad siin end. vene kaubanduseseadused.

I. Kohaliku kohtu vanemast praksisest on meil võimalus kasutada arutatava küsimuse kohta kahjuks ainult W. Zwingmann'i poolt koostatud 8-köitelist kohtuotsuste kogu: „Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichts“ (Riga 1871—1888), sisaldav otsuseid ka kaubanduseasjus. Teiste kohalikkude kohtute tegelus erineb arvatavasti üldiselt vähe Riia kohtute praksisest. Viimase tegelus on meile erilise tähtsusega mitte ainult seepärast, et Riia linn moodustas ikkagi end. Balti kubermangude kaubanduseilma keskuse, vaid ka seepärast, et need kohtuotsused põlvnevad ajajärgust, mis oli enne kohaliku 1889. a. kohtureformi teostamist ja kus teotsesid kohalikes kohtuis peamiselt kohaliku päritoluga kohtunikud, kes peaksid võrdlemisi hästi tundma kohaliku õiguse allikaid. Ei saa ka nimetamata jätta, et Riia linnakohtute otsused on võrdlemisi põhjalikult motiveeritud.

Riia kohtute tegeluses ei leia me viiteid neile kaubanduseõiguse allikaile, mis maksid siin Liivi- ja Eestimaa vallutamise momendil Vene riigi poolt 1710. a., välja arvatud vaid Riia linnaõigus, mida tsiteeritakse mõned korrad merenduse küsimusis.⁷³ Rootsi 12. juuni 1667. a. mereõiguse kohta tähendas prof. Bunge juba läinud sajandi keskpaiku, et uusim praksis seda seadustikku siin enam ei kohalda.⁷⁴

Neis kohtuotsuseis leiame vene kaubanduseõiguse retseptiooni algeid. Nii näit., ühest 1876. a. kohtuotsusest⁷⁵ loeme, et Vene 1832. a. Veksliseadustik on kohaldatav ka Riias, olgugi ainult materiaaõiguslikus osas. Selle

⁷³ Zwingmann — o. c., näit., IV köites — otsus nr. 681; V k. — nr. nr. 937, 950; VII k. — nr. 1484.

⁷⁴ Bunge — „Das liv- und esthländische Privatrecht“, II väljaanne, Reval 1847, § 215, märkuse c 3. lõige.

⁷⁵ Zwingmann — o. c., IV k. — nr. 662, lk. 430.

seadustiku tarvitamine toimub, nagu seletatakse kohtuotsuse motiivides „durch den hiesigen Gerichtsgebrauch vollzogenen Reception“. Kas kohalik kohtupraktis suhtus sama heatahtlikult vene kaubanduseõiguse teistesse osadesse, ei ole võimalik määratella täieliku täpsusega. Kohtuotsuseis esineb ta võrdlemisi harva, peamiselt merenduse küsimusis, ja siingi, väheste eranditega, avalikõiguslike eelduste kinnelduseks. Ainult üksikuis otsuseis viidatakse ainuüksi vene kaubanduseseadusile.⁷⁶ teistes kohtades tsiteeritakse Ustav Torgovyj'd koos kohalikkude ja välismaa kaubanduseseadustega.⁷⁷ Kuid on ka otseseid väljendeid selle kohta, et Ustav Torgovyj maksab Baltimail niivõrt kui ta sisaldab norme, mille maksvus on laiendatud selle territooriumi kohta seaduseandluse eriaktiga.⁷⁸ Edasi leiame ka selliseid juhte, milles ei lubata Ustav Torgovyj' artiklite kohaldamist teatud küsimusis,⁷⁹

II. Võib tekkida küsimus, kui kohalik kohtutegelus läinud sajandi teisel poolel peaaegu üldse enam ei kohalda kaubanduseõiguse vanu allikaid ning võrdlemisi harva viitab vene kaubanduseseadusele, millised olid siis siin peamised õiguseallikad kaubanduseasjade lahendamisel? Eeskätt tuleb

⁷⁶ Ibidem, näit.: IV k. — nr. nr. 681, 682; V k. — nr. 955; VI k. — nr. 1226 jt.

⁷⁷ Ibidem, näit.: IV k. — nr. 634; V k. — nr. nr. 946, 947, 950; VI k. — nr. nr. 1213, 1227; VII k. — nr. 1484 jt.

⁷⁸ Ibidem, I k. — nr. 119, lk. 254: „Weder im Russischen Strafgesetzbuch, noch im Russischen Handelsgesetz, welches letztere übrigens hier nur insoweit Anwendung finden darf, als dasselbe durch besondere Erlasse der Reichsregierung auch auf die Ostseegouvernements ausgedehnte Bestimmungen enthält, finden sich irgend welche Vorschriften, durch welche Zeitkäufe von Actien, oder Interimscheinen, oder sonstigen Wertpapiere zu einem festen Preise verboten wären. Die von dem Appelanten angezogene Stelle des X. Bandes der Reichsgesetze, d. i. des Russischen Civilrechts, entzieht sich dagegen von selbst jeder Beurteilung von Seiten des hiesigen Richters, weil die Wirksamkeit dieses Civilrechts sich nicht auf die Ostseegouvernements und die Stadt Riga erstreckt, sondern in diesem Rechtsgebiet nicht einmal subsidiäre Geltung hat. Einzig das Provinzialrecht ist dagegen die Rechtsquelle, aus welcher geschöpft werden darf, um eine aus dem hiesigen Verkehrsleben zwischen Hiesigen aufgetauchte Rechtsfrage zu beantworten“ (minu harvendused V. N.).

⁷⁹ Ibidem, V k. — nr. 950, lk. 485 jt.

mainida taba, mis arenes eriti alates 19. sajandi 60. aastaist ühenduses 1860. a. Saksa Üldise Kaubanduseeadustiku (ADHGB, Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch) ilmumise ning samuti kohalikkude linnade magistratuuride ja kohtu praktilise mõjul.⁷⁹ Sama kinneldavad ka vene tsiviilkoodeksi eelnõu koostajad, kes väidavad, et vene kaubanduseõiguslik taba, nagu see selgunud kommertskohtute tegelusest, võlgneb oma päritolu suurel määral Saksa 1860. a. Kaubanduseeadustikule.⁸⁰ Viimast ei kohaldata Baltimail kui maksvat seadust, vaid „als der Ausdruck der vorgeschrittenen Theorie und der Rechtsüberzeugung der Handelswelt“⁸¹, või ainult „sofern es sich um Errungenschaften der neuern Doctrin handelt“.⁸² Kaubanduse taba omas Baltimaade kohta erilist tähendust, asjata ei öelda Riia kohtu ühe otsuse motiivides „dass wir trotz mangelnder Codification ein provinzielles Handelsrecht besitzen“⁸³ ning ühes teises valgustatakse selle provintsiaal-kaubanduseõiguse koosseisu lausega: „dass das hiesige Handelsrecht auf selbstständiger Grundlage, nämlich dem gemeinen Rechte und der hiesigen Handelsgewohnheit beruht“.⁸⁴ Kohalik taba on tunnustust ja fikseerimist leidnud isegi end. Vene seaduseandluse aktides, nimelt Ts. Kp. S-e 1899. artikli lisa 22. §-is, milles räägitakse nõuetest, mis kohaliku tava järgi on kindlustatud pandiõigusega. See viide kohalikule tavale on tehtud täiesti teadlikult, sest nagu nähtub selle artikli ametlikest motiivest, see klausel tunnustati tarvilikuks.⁸⁵ Samuti Vene Senat oma Ts. Kass. Depart. 1900. a. otsuses nr. 27 tunnistas kaubandusetavad, mis avaldatud börsikomitee poolt käsiraamatuis, „sunduslikeks, seadust asendavaiks normideks“.⁸⁶

⁷⁹ Vrd. Lutzau, H. — „Ein Beitrag zur Lehre von den Quellen des in den russischen Ostseeprovinzen geltenden Handelsrechts“ (Blätter f. vergl. Rechtsw. und Volkswirtschaftslehre, V aastakäik, Berlin 1909/1910, lk. 265 jj.); samuti Loebers, A. — l. c., lk. 28.

⁸⁰ Vrd. „Proekt gražd. uloženiija“, V r., I k., lk. XXIX.

⁸¹ Zw ingmann — o. c., I k. — nr. 152, lk. 316.

⁸² Ibidem, IV k. — nr. 653, lk. 411.

⁸³ Ibidem, VIII k. — nr. 1611, lk. 209.

⁸⁴ Ibidem, VIII k. — nr. 1616, lk. 225.

⁸⁵ Vrd. Gassmann ja Nolcken — l. c., lk. 293.

⁸⁶ Vrd. prof. Nolde — l. c., lk. 508.

Riia linnakohtute otsuseid motiveeritakse sageli kaubanduseõiguse üldtunnustatud reeglitega, või õiguse üldreeglitega, või üldmaksvate mereõiguse põhimõtetega, või jälle üldõiguse (gemeines Recht, gemeinrechtlich) teooria ning praksisega j. t.,⁸⁷ kusjuures selliselt põhjendatud argumente kinneldatakse viidetega vene, prantsuse ja saksa kaubanduse-seadustikele, inglise kaubandusetavale või saksa tuntud õpetlaste töödele ja saksa kohtu praksisele.⁸⁸ Viimaks, mereõiguses kohaldata ka Riia börse usantse (Rigaer Börsen Usancen.).

Nii näeme, et Riia linnakohtud, tunnustatud kohaliku kaubandusetava ja väikeses ulatuses retsipeeritud vene kaubanduseõiguse kõrval, kasutasid peamiselt saksa õpetlaste töödes avaldatud või üldõiguses väljendatud seisukohti, millega ongi seletatav esimesel pilgul võõrastav näht, et kohtuotsustes ei viidata sageli üldse seadusele ega tavale.

III. Mis puutub kohtutegelusse mainitud küsimuses peale 1889. a. kohtureformi teostamist, siis siin pole kättesaadav meie kohalikkude kohtute vastav dokumentaalne materjal. Kuid seda võime silmas pidada, et läinud sajandi 90. aastaist algab Baltimail venestamisajajärk, mille järelendusena kohalikud ametiasutised, loomulikult ka kohtud, komplekteeriti harilikult umbkeelsete venelastega. Ja me vist ei eksi oletades, et sellest momendist alates kohaldata siin enamikul juhtudel vene kaubanduseseadusi küsimust tõstmata, kas nad siin üldse maksavad või mitte, sest need kohtunikud tundsid ju peamiselt vene õigust.

Olgugi et meie ei leia Vene Senati Tsiv. Kass. Departemangu ametlikult avaldatud otsuseis käesoleva küsimuse otsest lahendust, siiski ometi mõnes Senati avaldamata resolutsioonis ja käskkirjas, mida võime leida Bukovskj' BES-e kommentaaris, on otseselt öeldud,

⁸⁷ Zwingmann — o. c., II k. — nr. 227; III k. — nr. 438; V k. — nr. 947; VI k. — nr. 1213; VII k. — nr. 1405; VIII k. — nr. 1658 jt.

⁸⁸ Näit.: Endemann — „Handbuch des Handels-, Wechsel- und Seerechts“, Thöl — „Handelsrecht“, Lewis — „Das deutsche Seerecht“, Kalteborn — „Seerecht“, Mirus — „Preussisches Seerecht“, Busch — „Archiv für Handelsrecht“, Renaud — „Wechselrecht“, Borchard — „Sammlung der Wechselgesetze“, Goldschmidt's Zeitschrift für Handelsrecht, Seufferts Archiv jt.

et Ustav Torgovyj tervikuna ei leia kohaldamist Baltimail.⁸⁹ Samasuguseid otsuseid leiame ka Ustav Torgovyj üksikute osade ja artiklite kohta.⁹⁰ Kuid ei saa ka mainimata jätta, et Vene Senat on kohaldanud siiski teatud juhtudel Ustav Torgovyj'd Baltimaa päritoluga kaubanduseasjade, eriti merendusse puutuvate küsimuste lahendamisel.⁹¹

IV. Meie Riigikohtu tegelusest leiame Tsiviilosa-konna kaks otsust, mis puudutavad otseselt mainitud küsimust. Ühes neist, nimelt 21. veebruarist 1924. a. nr. 41, Riigikohus väidab, et Vene Kaubanduseseadustikku „kui eriseadust tuleb tarvitusele võtta Balti Eraseaduse ees“. Teises otsuses, nimelt 10. märtsist 1920. a. nr. 1, peatub Riigikohus üksikasjalikumalt selle küsimuse juures. Selle otsuse motiivest loeme järgmist: „Ka teisel ei ole Balti kohalikkudes seadustes mingit erimäärusi aktsiaseltside kohta, mis ka arusaadav, sest aktsiaseltsid on kõigi oma iseäraldustega uuema aja sünnitus. BES § 4266 lisamärkus määrab, et aktsiaseltsid ja maa krediitasutused käivad oma eripõhikirjade (saksakeelses tekstis „Statuten“) alla ja et kaubandusliste ühisuste kohta iseäralised määrused Kaubanduseseadusse (v Ustave Torgovom) üles on pandud. Balti Seaduste Kogus iseäralikke kaubandusseadusi ei ole, ei olnud ka nende eraldi väljaandmine Balti kohaliku Seadustiku väljaandmisel kavatsetud (Vaata Sissejuhatus Balti Kohalikkude Seaduste Kogule ja eraldi Sissejuhatus §3) Normid aktsiaseltside kohta leiduvad Vene Seaduste Kogu XI köite II jaos Kaubanduseseaduses (Ustav Torgovyj), 1 osa, 2. liik, 4 peatükk, mis omakord (§ 77) Vene tsiviilseaduste ja krediitseaduse juure juhatab“ (minu harvendused V.

⁸⁹ Vrd. Bukovskij, V. — „Svod graždanskich uzakonenij gubernij Pribaltijskich s prodolž. 1912—1914 g. g. i s raz'jasnenijami v 2 tomah“ Riga 1914, BES-e 4256. §-i seletustes toodud Senati resolutsioon Saare asjus nr. 3890/94, samuti sama artikli seletustes Senati ukaaz Schilleri asjus nr. 62/97.

⁹⁰ Ibidem. 4258. §-i seletustes Senati resolutsioon Goldsteini asjus nr. 6007/904; 3447. §-i seletustes Senati resol. Mironovitši asjus nr. 5405/903; 4178. §-i seletustes Ts. Kass. Dep. otsus Lausoni asjus nr. 9/92; 4254. §-i seletustes Senati resol. Riia linna asjus nr. 1097/10.

⁹¹ Ibidem, näit.: 4256. §-i seletustes Ts. Kass. Dep. otsus 135/1912.

N.).⁹² Nagu neist kahest otsusest selgesti nähtub, maksavad meil Riigikohtu arvamuse järgi end. vene kaubanduseseadused kui *ius generale*. Sellist väidet põhjendab Riigikohus peamiselt viitega KSK-na sissejuhatuse 3. §-ile, milline tugi-punkt end. vene kaubanduseseaduste kohaldamiseks siin üldreeglina osutub meie arvates vähe põhjendatuks, nagu see peaks küllaldaselt selguma meie arutelu 5. §-ist.

V. Kokkuvõttes võime öelda:

1. Käesoleva sajandi kohtutegelus meil ei viita 1710. a. siin maksnud kaubanduseseadusile.

2. Riia linnakohtud enne 1889. a. kohtureformi, samuti ka Vene Senat ei kohaldanud vene kaubanduseseadusi Baltimail üldreeglina, olgugi et nende tegeluses leiame selliseid otsuseid Baltimaa päritoluga kaubanduseasjade kohta, mis toevad ainult vene kaubanduseseadusile, — milline näht annab vaid tunnistust vene kaubanduseõiguse osalisest usuaalsest retseptsiioonist Baltimaade jaoks.

3. Erilist tähtsust kohaliku kaubanduseõiguse allikana omab taba, mille päritolu tuleb otsida peamiselt saksa õigusest — saksa 1860. a. Kaubanduseaadustikust ja saksa tuntud õpetlaste töist — ning kohalikkude linnade magistratuuride ja börsikomiteede tegelusest.

4. Meie Riigikohus loeb maksvaks siin end. vene kaubanduseseadused kui *ius generale*.

§ 8. Millised ja mis määral maksavad siin end. Vene kaubanduseseadused.

I. Tugedes kõigele ülalöeldule, eriti aga sellele asjaolule, et end. Vene kaubanduseseadused ei võinud omandada maksvust Baltimail *ipso jure*, võime küll väita, et vene üleriiklikud kaubanduseseadused maksid Baltimail 24. oktoobrini 1917. a. järgmiseil tingimusil, samadel tingimusil maksavad nad ka meil, kuivõrt nad pole muudetud eestiaegsete seadustega:⁹³

⁹² Küsimus Ustav Torgovyj ja Vene Tsiviilseadustiku kohaldamise kohta aktsiaseltsingutele Eestis on väga vaieldav ja ühtlasi küsitav; loodame selle juures lähemalt peatuda „Õiguse“ ühes järgmises numbris.

⁹³ Vrd. prof. Bunge — „Das liv- und esthländische Privatrecht“, II väljaanne, Reval 1847, lk. 23 jj.

1. Kui nad olid antud otseselt Baltimaade jaoks. Selliseid peaaegu ei ole: mõningaid materiaalõiguslike norme leidub vaid Ts.Kp.S-e 1899. §-i lisas, mis omas maksvust ainult siin.

2. Kui nad kandsid avalikõiguslikku iseloomu, normides Baltimail teetsenud vene avalikõiguslike, kaubandusse puutuvate asutiste ja instituutide organisatsiooni ja korraldust, niivõrt kui nad on üle võetud praeguses Eestis ning ei ole vastuolus Eesti Vabariigi Põhiseadusega. Siia kuuluvad need seadused, mis reguleerivad riigi ja kaupmeeskonna vahelisi suhteid, viimaste õigusi ja kohustisi, nende teotsemistingimusi, samuti kauplemist soodustavate ja edendavate asutiste, näit. lootside korraldust jne. Viiteid neile seadustele leiame sageli meie seaduseandluse aktidest.⁹⁴

3. Kui nende maksvus oli laiendatud erilise normiga Baltimaade kohta. Siia kuuluvad näit.: 27. mai 1902 .a. Veksliseadustik⁹⁵; 20. märtsi 1911. a. seadus autoriõiguse kohta⁹⁶; 3. juuli 1916. a. seadus „kaubanduslike ja tööstuslike ettevõtete ülemineku kohta lepingute järgi ja samuti normide muutmise kohta, mille järgi loetakse maksvusetuks toimingud, mis on teinud võlgnik võlastaja kahjuks“⁹⁷ j. t.

II. Kohaliku õiguse literatuuris läinud sajandist vaieldi küsimuse üle: kas on Balti kubermangudes kohaldatavad kõik need Vene Senati käskkirjad, ukaazid, mis sisaldavad seaduse promulgatsiooni, või ainult need, mis kohaliku kubermanguvalitsuse poolt on avaldatud „zur Wissenschaft“ või „zur Nachachtung“ kohalikus ametlikus häälekandjas, n.n. patentides? Tuleb tähendada, et publikatsi-

⁹⁴ Vrd. RT 1920, 131/132, I, 263 ja RT 1923, 26, I, 17; RT 1920, 37/38, I, 115 ja RT 1925, 183/184, I, 93; RT 1924, 77/78, I, 40,14 jt. Vt. ka Tief, O. — „Sundnormide süsteemiline nimestik“, Tallinna 1925, lk. 301.

⁹⁵ Vrd. 27. mail 1902 keisri poolt kinneldatud Riiginõukogu arvamuse art. XIV Veksliseadustiku projekti kohta; vt. ka prof. Kaminka, A. — „Ustav o vekseljach“, 4. väljaanne, Kaunas 1928, lk. 22.

⁹⁶ Vrd. art. XII; vt. ka Kantorovitš — „Avtorskoe pravo“ SPB. 1911, lk. 96.

⁹⁷ „Sborn. uzak. i rasporjaženij Praviti“. 1916— nr. 194, art. 1645, X jagu. Mainitud seadus on ära trükitud ka Ts.Kp.S-e Noor-Eesti väljaandes, Tartu 1923, lk. 443 jj.

ooni moment kubermangu ametlikus teatajas kas teadmiseks või täitmiseks ei otsusta seaduse maksvust Baltimaade kohta, sest: 1) Kubermanguvalitsus pole olnud kunagi seaduseandlikuks instantsiks ja 2) seaduse jõusse astumise määravad Vene Põhiseaduste⁹⁸ artiklid 84—97 j. t. seadused.⁹⁹ Seepärast on õige prof. Erdmann'i seisukoht, kes ütleb, et seadusest enesest tuleb otsida vastust küsimusele, kas teatud seadus on kohaldatav siin või mitte.¹⁰⁰

III. Jääb veel lahendada kaks küsimust, et lõpule jõuda küsimuse lahendamiseks, kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduseseadused, ja nimelt:

1. Kuidas suhtuda neisse kaubanduseõiguse allikaisse, mille päritolu tuleb otsida rootsi ning veel varasemast ajast ja mis seni omavad veel seaduse jõudu?

2. Kuidas suhtuda neisse end. vene eraõiguslikesse kaubanduseseadusisse, mis ei ole otseselt antud Baltimaade jaoks ja mille maksvust ei ole laiendatud sellele maa-alale?

Esimesele küsimusele vastamine ei sünnita meile erilisi raskusi. Enamik neist vanust allikaist on muudetud end. vene kaubanduseseadustega, mis omandasid siin maksvuse, nii näit., kõik seadused, mis käsitlevad veksi- ja konkursiõigust. Nii jääb järele väike arv norme, peamiselt avalikõigusliku loomuga ning teatud osa seadusi mereõigusest. Näib, et me võime väita peaaegu eksimata, et kõik need seadused, niivõrt kui nad pole tühistatud ja asendatud teiste seadustega on muutunud *nudum ius*'iks, s. t. õiguseks, mis olgugi *de jure* maksab, kuid *de facto* enam ei kohaldata, nii imelik kui see ei paista ka olevat. See on seletatav kaubanduseõiguse omapärasusega, mis peab sammu pidama kiirestiarenevate elunõuetega, kuid mis ei suuda teha seda seaduste näol. Seepärast annab seaduseandja kaubandusetaavale erilise tähtsuse objektiivse õiguse kujundamisvormina, seades teda eelisseisukorda tsiviilseaduste suhtes. Mõningal juhul läheb

⁹⁸ VSK-na I köite 1. jagu, 1906. a. väljaanne.

⁹⁹ Vrd. Lutzau — „Studien und Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 37—39, kus seda küsimust üksikasjalikult vaadeldakse ühes vastava literatuuri toomisega.

¹⁰⁰ Vrd. prof. Erdmann — „System“, I k., lk. 12.

praksis tegeliku elu nõuete sunnil veel kaugemale, asendades vanu seadusi tavaga ning modernsete seaduste ja õigusteaduse uusimate põhimõtete usuaalse retseptisiooniga. Näib, et see väide on kohaldatav ka käesolevas küsimuses. Seepärast peame rõhutama veel kord tava erilist tähendust meil teiste kaubanduseõiguse allikate kõrval.¹⁰¹

Teisele küsimusele aitab vastata vene- ning eestiaegne seaduseandlus ja kohtupraktis. Näib õige olevat, kui väidame, et siin on toimunud nende end. vene eraõiguslike kaubanduse seaduste usuaalne retseptisioon, mis pole antud otseselt Baltimaade jaoks ning mille maksvus pole laiendatud sellele territooriumile. Kui oleks maksnud aga see osa end. vene kaubanduse seadusist siin subsidiaarõigusena, siis neid saaks muuta ainult seaduseandlikul teel. Nüüd oleme aga nende suhtes hoopis paremas seisukorras: võime lakata neid tarvitamast, võime asendada neid teiste, modernsemate seaduste usuaalse retseptisiooniga.

IV. BES-es leiame terve rea kaubandusõiguslike norme: äriteenijate kohta §§ 4172—4191¹⁰²; lasti veolepingu kohta sisevetel §§ 4254—4265¹⁰³; esitaja paberite kohta §§ 3120—3130; lepingu sõlmimine äraolijate vahel ärikirjadega §§ 3134—3136; ostulepingu kohta, eriti ostueesõigus, ost proovi järgi, tagasiostuõigus jt., niivõrt kui nad on leidnud käsitelu §§ 3831—3943; materiaal-konkursiõiguse kohta,¹⁰⁴ millest tähtsamad §§ 47, 59, 1307, 1498, 1526, 1562, 1572, 1821, 2345, 2562, 2658—2662, 3046, 3424 (p. 2), 3942, 3947 (p. 4), 4003, 4018, 4129, 4130 ja 4320; mitmesuguste küsimuste kohta §§ 92, 104, 397, 414, 3137, 3243—3272, 3420, 3509 j. t. Kõik BES-es leiduvad kaubanduseõigus-

¹⁰¹ Helveetsia tsiviilseadustiku motiivides tunnustatakse otseselt seaduste muutmise, asendamise võimalust tavaga, kui fakti, mille vastu võitlemiseks seaduseandja on võimetu. Vrd. „Schweizerisches Civilgesetzbuch. Erleuterungen zum Vorentwurf“ lk. 35 jj.

¹⁰² Vrd. Vene Senati Tsiv. Kass. Dep. otsust 1892. a. nr. 9 Lausoni asjus, toodud Bukovski BES-e kommentaaris 4173. §-i seletusena.

¹⁰³ Vrd. Vene Senati resol. Riia linna asjus nr. 1097/1910. a., milles öeldakse, et Baltimail lasti veolepingu kohta sisevetel ei ole kohaldatav Ustav Torgovj art. 204; see resol. on toodud Bukovskij' BES-e kommentaaris seletusena 4254. §-ile.

¹⁰⁴ Vrd. Gassmann ja Nolcken — l. c., lk. 268.

likud normid on loomulikult eelisseisukorras usuaalselt retsepeeritud end. vene kaubanduse seaduste suhtes.

V. Meie kaubanduseõiguse allikate kohaldamisastmestik peaks olema meie arvates järgmine:

I./Esimeses järjekorras kaubanduse seadused järgmises astmestikus:

1. Meie Riigikogu poolt antud kaubanduse seadused.
2. End. vene kaubanduse seadused, mis maksid Baltimail 1917. a. 24. oktoobrini järgmiseil tingimusil: a) kui nad olid antud otseselt Baltimaade jaoks, b) kui nende maksvus on laiendatud erilise normiga Baltimaade kohta ja c) avalikõiguslikest need, mis on üle võetud praeguses Eestis. Kõik need end. vene kaubanduse seadused maksavad siin niivõrt kui nad pole muudetud eestiaegete seadustega.
3. BES-es leiduvad kaubanduseõiguslikud normid, niivõrt kui nad pole muudetud 1. ja 2. punktis loendatud seadustega.
4. Usuaalselt retsepeeritutena: a) end. vene kaubanduse seadused, mis ei oma siin seaduse jõudu 2. punktis loendatud tingimusil ja b) teised välismaa seadused.

II./Teises järjekorras kaubandusetaba.

III./Kolmandas järjekorras tsiviilseadused: a) mis antud Riigikogu poolt ja b) mis leiduvad BES-es.

On enesestmõistetav, et kaubanduseasjades kohaldatakse esimeses järjekorras kaubanduse seadusi. Vaidlusi tekitab küll kaubandusetava ja tsiviilseaduste kohaldamise järjekord. Näib siiski õigem olevat seada kaubandusetaba eelisseisukorda tsiviilseaduste suhtes: 1) sellise kohaldamisastmestiku on vastu võtnud enamik seaduseandlusi,¹⁰⁵ 2) seda pooldavad peaaegu kõik õigusteoreetikud¹⁰⁶ ja 3) tuleb arvestada kaubandusetava erilist tähtsust meil.

(Lõpp.)

¹⁰⁵ Vrd. prof. Šeršenevitš — l. c., lk. 66, eriti selle märkus.

¹⁰⁶ Vrd. ibidem, lk. 68, märk. 2; prof. Kaminka, A. — „Otšerki torgovago prava“, SPB. 1911, lk. 42 jj.

Mõned märkmed meie vangistusseadustiku eelnõu kohta.

K. Grau.

Kurjategijate vastu võitlemine kultuurrahvaste juures on meie ajal saanud põnevamaks päevaküsimuseks. Otsitakse ühiskonnas uusi teid ja ajakohaseid abinõusid asotsiaalsete elementide tegevuse piiramiseks. Vanad karistusviisid ja -süsteemid asetatakse teoorias ja praksises tunnustatud ja omaks võetud uutele põhialustele. Karistuses ei nähta enam kurjategijate suhtes hävitamise ning hirmutamise abinõu, vaid karistuse abil püütakse isikuid, kes oma tegevusega kriminaalseaduse normidest üle astunud ja seega maksvale ühiskonna korrale hädaohtlikuks muutunud, parandada — neis kasvatada lugupidamist seaduste ja maksva korra vastu, nii et nad pärast karistuse kandmist võiksid kõlblike kodanikkudena ühiskonda tagasi minna, kus tulevikus enam kuritegevusele ei andu, vaid kasulikkude kodanikkudena reeglitepäraselt teotsevad. Need karistuse põhised on U. N. S. §§ 13. ja 14. *strictis verbis* kinnitust leidnud. Sellest lähtekohast on kohtuministeeriumi juures selleks moodustatud komisjon vangistusseadustiku eelnõu koostamisel täiel määral väljunud. Vangistusseadust on püütud kokkukõlastada Riigikogu poolt vastu võetud U. N. S. karistuse suhtes tunnustatud põhimõtetega. Komisjon on lühikese aja jooksul suure ja tänuväärt töö korda saatnud. Üldiselt on mainitud seaduse projekt oma sisu kui ka konstruktsiooni poolest vastuvõetav: ainult mõnes üksikasjas ei saa komisjoni seisukohta omaks võtta ja pooldada. Suuremaks puuduseks näib minule vahialuste liigitamine sunnitöö- ja vangimajadesse. Art. 85. räägitakse, et „vahialuste jagamine vangiasutiste vahel ja nende ümberpaigutamine ühest vangiasutisest teise toimub vangimajade valitsuse direktori korraldusel, kusjuures tuleb silmas pidada § 81. eeskirja, võimalust mööda ka vahialuste tööoskust ja tervislikku seisukorda“. Kuna § 81. on lühidalt öeldud, et „sunnitöö karistus viiakse täide sunnitöömajas, säärase puudumisel või seal ruumi puudusel — vangimajades eriosakonnas. Vangimaja karistus viiakse täide vangimajades“.

Sellest selgub, et vangide liigitamise aluseks on võetud kohtu poolt määratud karistuse raskus, aga mitte kinnihoi-

tavate kurikalduvus ja paranemisvõime. Ei ole mingit vahet tehtud aastate poolest nooremate ja vanemate ja täisealiste kurjategijate suhtes. Ei ole tarviliseks peetud eraldada vanu vilunud retsidiviste — elukutselisi ja harjumuslikke kurjategijaid — neist, kes juhuslikult kuriteole on sattunud. V. S. eelnõu § 86. öeldakse küll, et „ühes vangiasutises liigitatakse vahialused nende soo järele ja võimalust mööda ka süüteo liigi ning iseloomu kohaselt“. Järelikult ei kõrvalda ka mainitud artikkel ülaltähendatud puudusi, sest selles artiklis pole ette nähtud, et noored vahialused oleksid eraldatud vanematest ja eelkaristuseta — vilunud kurjategijaist, kes halvasti mõjuvad oma kaasvahialuseile.

Ometi peab tunnustama, et painduva karistuse täitmise korra elluviimisel, millest räägib V. S. eelnõu 6. peatükk, on hädavajalik, et juba algusest peale suurema kurikalduvusega vahialused täiesti eraldataks neist, kes kuritegevuse mürgiga veel läbi imbunud pole, sest vastasel korral halvataks parandussüsteem juba omas idus ning kõik need lootused, mis uuele süsteemile pannakse, võivad kokku variseda. Nagu uurimised sel alal ja kauaaegne praktika kultuurriikides, kus progressiivne süsteem kinnihoiu karistuse suhtes tarvitusele võetud, näitavad, et on 99 % elukutselisist ja harjumuskurjategijaist parandamatud ja nende viibimine nooremate ja juhuslikkude kurjategijate hulgas avaldab viimastesse äärmiselt halba mõju. Selle tõttu on tunnustatud hädatarviliseks, et esimesed oleksid viimastest täiesti eraldatud (pikemalt „Õiguses“ Nr. 5 1929. a. lk. 145 „Kinnihoiu karistuse täitmise põhijooned“. K. Grau).

Saksamaa 1927. a. vangistuseseadustiku eelnõus §§ 19, 20, 21, 161, 198—209 ja t. on kindlal kujul läbi viidud noorte kurjategijate eraldamine vanematest ning § 165 nõuab, et vahialune, kelle käitumine näitab, et temal puudub paranemiseks võime või tahe (die Fähigkeit oder der Wille zur Besserung fehlt), kelle suhtes painduva karistuse täitmise juures kasvatus- ja parandustöö asjatuks osutub, eemaldatakse astmelise karistuse täitmisest. Samuti ka vahialused, kes on teistele vangidele hädadohtlikud (wenn er nach seiner Persönlichkeit eine Gefahr für die übrigen Gefangenen bildet). Samuti Rahvusvahelise Kriminaalõiguse ja Vangistusametite Komisjon 1929. a. Bernis üles seatud vahialuste kohtlemise põhilauseste § 1-es loeb vajalikuks vangide liigitamist.

Meie Vangistusseadustiku eelnõus, nagu tähendatud, puudub vastav vahialuste liigitamine ning eelnõu § 123. otsese mõtte järel paigutatakse kõik sunnitöölised ja vangimajalised üle kahe aasta karistusega alul katsealuste astmele, kus nad peavad § 124. järel viibima vähemalt ühe kuuendiku ajast, mis vajalik nende vabastamiseks tingimisi enne tähtaega; hea käitumise korral viiakse vahialune pärast seda eeskujulikkude astmele. Sellest seisukohast väljudes osutub paratamatuks nähtuseks, et halva käitumisega vahialused veel kauemat aega peavad katsealuste astmel viibima. Sellise olukorra tõttu võib aja jooksul asi nii kujuneda, et katsealuste astmel enamus vahialustest just halbade elementidest koostub, kes ka kindlasti ei jäta oma hävitavat mõju avaldamata uutesse juurdetulijaisse. On aga asi nii, siis võib julgesti oletada, et säärase süsteemi juures esimene aste muutuks kurjategijate kooliks ja taimelavaks, kus vahialuste paranemisest vaevalt võiks juttu olla, küll aga võimaldab selline kinnihoiuviis paljude jäädavalt rikkumist ja parandamatuks muutumist.

Kõiki neid kaalutlusi arvesse võttes oleks ilmtingimata ka vajalik, et hädaohtlikud vahialused, kellel puudub tahe ja võime paranemiseks, eemaldataks painduva karistuse täitmise korrast ja hoitaks eraldi vanglas kinni. Seesuguste vahialuste suhtes peab karistus olema peaasjalikult eemaldamise põhimõttele rajatud, ning nende suhtes tuleks hoopis teist režiimi tarvitada, kui paranemiseks lootust andvate vangide suhtes. Ei saa ka tähele panemata jätta, et isegi meie uue Kriminaalseadustiku § 65 eraldab kurjategijaist harjumus- ja elukutselisi kurjategijaid, kelle suhtes sama seadus raskema karistuse ette näeb, mis rohkem eemaldamise, kui parandamise iseloomu kannab. Kõiki neid asjaolusid silmas pidades oleks hädatarvilik, et meie Vangistusseaduse eelnõu muudetakse ja täiendatakse vastavalt Saksa vangistusseadustiku eelnõule ning Rootsi 1929. a. seaduse ja teiste uuema aja seadustikkude eeskujul vahialuste liigitamise suhtes. Seega võimaldataks vahialuseile parandusabinõud, mis nende individuaalseile omadusile rohkem vastaksid.

Teiseks oluliseks puuduseks Vangistusseadustiku eelnõus tuleb lugeda vangide ennetähtajalise vabastamise kohta käivat korraldust.

V. S. eelnõu § 18-as öeldakse, et „iga vangistusasutise juures on nõukogu, kelle võimkonda kuulub: 1) vahialuste käitumise ja töösinuse hindamine; 2) vahialuste üleviimine astmetel ja järkudes; 3) vahialuste vabastamine tingimisi enne tähtaega; 4) vahialuste väljalaskmise lubamine“. § 19. järele kuuluvad vangistusasutise nõukogusse esimehena — vangistusasutise direktor, ja liikmetena vangistusasutise arst ja õpetaja, kuna § 18. pp. 2 ja 3 ette nähtud küsimuste otsustamiseks täiendatakse nõukogu ühe esindajaga kohalikust vangide hooldamise seltsist, seltsi juhatuse ettepanekul kohtu- ja siseministri kinnitamisel ja ühe prokuratuuri esindajaga. Viimane võtab nõukogu istungitest ainult sõnaõigusega osa, sest § 20. tähendatakse, et „prokuratuuri esindaja hääletamisest osa ei võta, avaldab nõukogus arutamisel olevates küsimustes oma arvamust ja võib tehtud otsuste vastu protestida vormilistel alustel“.

Sellest nähtub, et eelnõu järele otsustab vangide ennetähtajalist vabastamist neljaliikmeline nõukogu, mis koostub direktorist-juristist ja kolmest mittejuridilise haridusega isikust. Eelnõu järele on magistratuur ja advokatuur täiesti eemaldatud vangide saatuse otsustamisest vanglas. Kardinaalse tähtsusega küsimus, mida ennetähtajaline vabastamine kriminaal- kui ka sotsiaalpoliitiliselt seisukohalt kahtlemata on, on jäetud isikute otsustada, kellel puudub kriminaalõiguse ja kriminaalsühholoogia tundmine ja teadmine. Kui nüüd veel arvesse võtta, et sama eelnõu § 20 näeb ette, et „nõukogu on otsustusevõimeline, kui osa võtavad esimees ja vähemalt kaks hääleõiguslikku liiget; otsused tehakse liht- häälteenamusega; häälte poolekslangemisel on esimehe hääel otsustav“, siis on selge, et eelnõu järele on ennetähtajaline vabastamine antud kahe isiku otsustada. Vangla direktor ühes vanglaõpetajaga võib vangile kümneid aastaid karistust vähendada. Minule näib, et siin on komisjon eelnõu koostamisel asja lihtsustamisega äärmuseni läinud, mis meie oludes kuidagi vastuvõetav pole ja mis võõras on vanemais kultuurriiges, kus progressiivsüsteem juba aastakümneid vanglates tarvitusel on olnud.

Jääb täiesti arusaamatuks, mis motiivid on jäetud magistratuuri, advokatuuri kui ka prokuratuuri esindajad nõukogust kõrvale. Loogiline oleks ometi, et need organid, kes

kurjategija süüdimõistmisest osa võtavad, ka tema saatuse üle ennetähtajalisel vabastamisel, mis ometi kaudselt õigusemõistmise ilmet kannab, osa peaksid võtma. Teiseks oleks siis nõukogus suuremal arvul juriidilise haridusega isikuid esindatud, kes kriminaalõiguses ja -psühholoogias kogenud, mis teadmed on iga üksiku vangiga vabastamisel tarvilised. Imelikuna paistab, et prokuratuuri esindajal üksnes sõnaõigus on antud ja ta võib ainult välise vormi järele valvata. Mitte väline vorm ei ole siin nii tähtis, kui just sisu. Pea kõigis kultuurriiges, kus progressiivsüsteem juba aastakümneid teostatud, on erilist rõhku sellele pandud, et ennetähtajalise vabastamise komisjoni tegevusest osa võtaksid esimeses järjekorras magistratuuri ja prokuratuuri esindajad (näit. Ungaris, Kroatias, Austrias ja mujal)¹. Kohtu- ja sise- ministri kaudu teostatud järelevalve nõukogu tegevuse üle, millest kõneleb § 21, kannab vormilist iseloomu ega kõrvalda ülaltähendatud puudusi.

Aastate jooksul isiklikult osa võttes ennetähtajalise tingimisi vabastamise komisjoni tööd, olen veendumusele jõudnud, et magistratuuri ja prokuratuuri esindajate osavõtt komisjoni tegevusest ei ole mitte üksnes soovitatav ja kasulik, vaid hoopis hädatarvilik, kui ei taheta kohtu prestiiži vähendada. Komisjoniliikmetel, kes pole kohtutegelased, on ikka kaldumus olnud vabastada enne tähtaega kurjategijaid, kes praegusajal tunnustatud kriminaalõiguse järgi esimesel võimalusel hõlpsasti jälle kuriteole anduvad. Ei püüta sageli vahet teha korduvate ja juhuslike kurjategijate vahel. Pealegi on karta, et säärane kord soovimata väärnähtusi esile võib kutsuda. Kõigil neil kaalutlusil jõuan arvamusele, et eelnõus ette nähtud ennetähtajalise vabastamise organ on praegusest palju nõrgem ja sellepärast ei või ka seda pooldada ja heaks kiita. Küsimuse tähtsust hinnates oleks tingimata vajalik selles osas Vang. Sead. eelnõu muuta ja täiendada sellega, et vangiasutiste nõukogu koosseisu laiendataks magistratuuri, prokuratuuri ja advokatuuri esindajatega, kes kõik võtaksid hääleõigusega nõukogu tegevusest osa.

Mis puutub pensioni määramisse õnnetu juhtumuste

¹ Georg Langer — Der progressive Strafvollzug in Ungarn, Kroatien und Bosnien 1904. lk. 65 ja 163.

korral töö juures, siis näib komisjon liiga kaugele läinud olevat. § 59. tähendatakse, et vahialuseile tööl tekkinud õnnetute juhtumuste korral, kui selle tagajärjeks oli vahialuse surm või täieline või osaline töövõime kaotus, makstakse tööfondist pensioni, välja arvatud § 57. ette nähtud juhtumused, kus õnnetus tekkis vahialuse enese süü läbi. Ei ole selge, kas siin arvatakse süüks ainult meelega tegu, või ka hoolematust, lohakust ja ettevaatamatust. §§ 62. ja 64. põhjal on õnnetu juhtumuse korral vahialuse naisel ja vanematel õigus pensioni saada isegi sel puhul, kui vahialune neile varem, vabaduses viibides, mingit toetust ei ole andnud ja võib-olla isegi oma naise ja vanemate ülalpidamisel oli. Säärane eelnõu seisukoht on täiesti vildak ega vasta õiguse ja õigluse põhimõtetele. Seega asetab eelnõu pensioni suhtes kurjategijad ausaist kodanikest paremasse seisukorda. Milleks säärane eesõigustatud seisukord kurjategijaile? Õiglustunne nõuab, et õnnetu juhtumuse korral vangi naine ja vanemad, isegi ka lapsed, ainult siis õigustatud oleksid riigilt toetust saama, kui nad ka tol ajal, kui vang vabaduses viibis, temalt ülalpidamiseks toetust said.

Abielurahva varanduslik vahekord ja abieluvaranduslikud lepingud.

M. Uesson.

Maksvad tsiviilseadused enam-vähem põhjendavad abielurahva varanduslikku ühingut. See on ka arusaadav, sest kui abielu ise loob kõige lähema isikliku ühinemise, siis peab ka varanduse suhete korraldamine kandma ühist iseloomu.

Meil maksva Balti Eraseaduse järele on abielurahva varanduslik ühinemine kõige põhjalikumalt teostatud Liivimaa (nüüd Lõuna-Eesti) linnade seaduses. Abiellumise puhul tekib siin seaduse põhjal abielurahva varanduslik ühing; seega on kõik abielurahva varandus nende ühisomandus, s. o. igas esemes, olgu see kuitahes väike (näiteks tool, kapp jne.), on kummalgi abielupoolel pool mõttelist osa. Mees on selle ühise varanduse valitseja; ta ainult ei tohi tema

naise nimel olevaid või ühiselt abielu kestel omandatud kinnisvarasid ilma naise nõusolekuta võõrandada ega pantida. Ühisvarandus vastutab täies ulatuses mehe võlgade eest.

Juba nõrgemalt on see põhimõtte teostatud Eestimaa (Põhja-Eesti) linnade seaduses. Mehel on siin naise varanduse suhtes ainult valitsemise ja kasutamise õigus, kuid naise kinnisvara ei tohi ta viimase nõusolekuta ei võõrandada ega pantida. Naise varandus vastutab ainult siis mehe võlgade eest, kui neil abielust on lapsed sündinud. Ühisvarandust siin ei teki. Kui näiteks nende ühises korteris on koos nende isiklik varandus, siis on neil kummalgi oma eravarandus, nii palju kui selleks eritunnuseid on (otstarve, arved jne.). Viimane asjaolu teeb ka väga problemaatiliseks naise kinnisvara vastutuse mehe võlgade eest; sest kui Liivimaa linnades ühise varanduse kohta Not. S. § 321, p. 1. põhjal kinnistusregistrisse sisse kantakse ühise varanduse sissekanne, — ei ole Eestimaa linnades maksva varandusliku vastutuse kohta võimaldatud mingisuguseid sissekandeid kinnistusregistrisse. Ei ole seepärast kohtupraktises seni olnud mehe võlgade sissenõudmise pööramist Eestimaa linnades naise kinnisvara peale.

Kõige nõrgemini on varanduslik ühing teostatud Maaseaduse järele, s. o. seaduste järele, mis maksavad praegu kõigi maal, alevites ja Tallinnas Toompeal ja Toompea alevis (nõndanimetatud Kassisabas) elavate inimeste kohta. Siin on abielumehele antud abielunaise varanduse üle valitsemise ja kasutamise õigus, mis aga nii pea lõpeb, kui ta võlgadesse langeb. Selge sõnaga on seaduses öeldud, et naise varandus ei vastuta mehe võlgade eest. Kõigi kolme eespooltähendatud territoriaalseaduste järele on naisel võimaldatud omandada erivarandust (täites sealjuures teatavaid eeltingimusi) ja mehe lubaga avada kauplusi. Need varandused ei kuulu mehe valitsemisele ega vastuta tema võlgade eest.

Niisuguse korra loovad abielurahvavaranduslikes suhteis meil vastavad territoriaalseadused. (Seisuslikud seadused meil enam ei maksa seisuste kaotamise tõttu.) Et varanduslike suhete loomiseks üldnormid (nii palju kui nad sunduslikud pole) jätavad võimaluse isikutel vabal kokkuleppel oma vahekorda korraldada, siis on ka meil maksvas Tsiviilseadustikus lubatud eespooltähendatud vahekorda abi-

elurahval vabal kokkuleppel, kas osalt või täiesti, ära muuta ja luua niisugust vahekorda, nagu see on iga teise isiku vahel või nagu polekski nende vahel abielu; maha arvatud muidugi need kohustised üksteise vastu, mis on sunduslikud ühiskonna huvides, nagu naise ülalpidamine mehe poolt. Et kolmandatele isikutele, kel on varanduslikud suhted abielurahvaga, tähtis on teada eespooltähendatud vahekorda, siis peavad mainitud abielulepingud üldiselt teatavaks tehtama ja nad omandavad maksvuse ehk, nagu harilikult räägitakse, „seadusejõu“ kolmandate isikute suhtes peale nende väljakuulutamist. Ennem sündis niisugune väljakuulutamine sel teel, et need lepingud kolm korda üksteise järel trükiti „Senati Kuulutustes“ ja kohalises „Kubermangu Teatajas“. Sellega omandas abieluleping seadusejõu sel päeval, kui kõige viimane kuulutus ilmus kas „Senati Kuulutustes“ või kohalikus „Kubermangu Teatajas“ ja see leht koha peal oli kätte saadud. Meil on kolmekordse kuulutuse asemel maksma pandud ühekordne kuulutus „Riigi Teatajas“ ja ühes Tallinna ajalehes kohtu- ja siseministri määramisel. Seega omandab abieluvaranduslik leping kolmandate isikute suhtes maksvuse sel päeval, mil koha peal on kätte saadud kuulutusega üks eelmainitud lehtedest, selle järele, kumb neist kuulutamises viimne on. Ei või öelda, et niisugune kuulutuskord just soodustab abielulepingute teatavakstegemist.

Eesti vabariigi kestuse ajal on meie varanduslike abielulepingute arv õige suurel määral kasvanud (praegu ulatub see arv üle 2500). Kui endisel ajal ilmus mõni üksik abieluleping aasta kestel, on nad nüüd saanud üldiseks nähtuseks. Millega seda seletada? Meie ühiskondlikud olud on palju muutunud. Kõige pealt on abieluside palju lõtvunud; nüüd on hõlpus ka väiksema süü, lahusolemise tõttu, ja ka kokkuleppe teel abielu lahutada. Kui isiklik side on nõrk, ei saa see ka varanduse suhtes tugev olla. Need seadusega määratud varanduslikud vahekorrad võivad iga moment abielulahutamise teel muudetud saada; kaob seega mehe valitsemisõigus ja naise varanduse vastutus mehe võlgade eest ilma et kolmandad isikud sellest kuidagi teada saaksid. Kergendatud abielulahutus annab tegelikult ja veel paremini seda, mis varanduslik abieluleping. Teisest küljest meie praeguste ühiskondlike olude juures ja nagu järel-

dus eespooltähendatud abielusideme lõtvumisest, on ka abielunaine saanud palju iseseisvamaks kui enne. Ta esineb riigi- ja kogukonnaametnikuna, vabakutselisena ja tihti on tema käes suured võõrad varandused valitseda ja korraldada. Niisugustel oludel ei taha abielunaine ei oma varandust mehe valitseda anda, ega tema võlgade eest vastutada oma isikliku varandusega.

Arvestamata eespoolõeldut, on meil kaunis laialt maad võtnud vaade, et varanduslikud abielulepingud sõlmitakse peaaesjalikult selleks, et kreditorid omast ilma jätta ja varandust võlgade vastutuse eest kõrvaldada. Selles mõttes on esinenud isegi üks Kaubandus-Tööstuskoja osakond ettepanekuga, et enne kolmekuulist teadaannet Kaubanduskojale ei tohi varanduslikku abielulepingut sõlmida. Vaatame, kui palju see vaade on põhjendatud. Siinjuures tuleb vahet teha nende õiguste ja nõudmiste vahel, mis on tekkinud abielumehe vastu enne abielulepingu väljakuulutamist ehk selle „seadusejõusse astumist“ ja nende vahel, mis on tekkinud peale seda. Esimeste õiguste suhtes ei ole abielulepingul mingit mõju, sest seaduses eneses on öeldud, et abielulepingusse ei tohi panna tingimusi, mis kõrvaliste isikute õigusi (muidugi juba olevaid) rikuvad. Peale selle on meil maksev Maksujõuetuse seadus ja 1916. aasta 3. juuli seadus, mille järele lepingud abielurahva vahel, mis on sõlmitud kreditoride kahjuks, pole maksvad. Kreditor võib oma nõudmiste rahuldamisel teotseda, nagu poleks neid lepinguid olemaski. Teine asi on õiguste ja nõudmistega, mis on tekkinud peale abielulepingu väljakuulutamist. Siin tuleb juba kolmandatel isikutel arvestada seda lepingut, sest selleks ongi see lepingute väljakuulutamine. Kolmas isik ei saa siin tehinguid sõlmida abielumehega, kui naise esindajaga; ta ei või ka arvestada seda, et mehe kohustiste mittetäitmise korral ta võib nõudmise pöörata naise varanduse peale. Kui abielupaar on varandusliku abielulepingu sõlminud ja neil on ühine korter, siis tuleb sealolevasse varandusse suhtuda nii, nagu oleks see mitte abielus olevate isikute (näit. kahe venna) varandus. Nii selle kui teise sissenõudmise pööramise puhul loetakse see ühiseks varanduseks nii palju kui pole selgeks tehtud, et see kuulub kummalegi eraldi. Iseäranis pahandab kreditorid ja on pilkeaineks saanud, kui abielulepingus seisab: „Kõik meie ühise korteri sissesead on naise omandus; mehel

ei ole seal midagi“ või veel täiendatult: „Abielumehel ei tohi mingit varandust olla meie ühises korteris“. Kuidas tuleb niisuguste abielulepingute tingimustele vaadata? Seda ei saa ei seaduse ega kõlbluse vastaseks lugeda. Nii näiteks võib mööbliga toa üüritaja, kui ta teab, et üürnik on võlgades, niisuguse tingimuse üürilepingusse panna, et üürnikul ei ole õigust oma asju korterisse tuua, et ära hoida üüritaja varanduse arestimist. Kui niisugune tingimus on varanduslikus abielulepingus välja kuulutatud, siis tuleb kolmandatel isikutel seda arvestada ja vaevalt nad saavad arestida ühises korteris olevat varandust abielumehe varandusena. Muidugi on niisugune tingimus abielumehele veidi häbistav, sest ta sarnaneb umbes sellega, nagu kuulutaks ta: „Minu käest ei saa ükski minu kreditor midagi kätte, sest et ma oma võlgu ei maksa“. Kuid abieluleping on kahepoolne leping ja niisugune tingimus on põhjendatud sellega, et abielunaise huvid väärivad seaduslikku kaitset. Kui abielunaine peale mehe sissekukkumist suudab omal jõul oma perekonda ülal hoida, sissetulekuid hankida, koduse sisseseadu muretseda, siis on tal õigus kaitset leida, et seda, mida ta oma vaeva ja tööga muretsseb, mehe võlgade katteks kohe ära ei võetaks. Ja selleks, et mitte iga korteris oleva eseme kohta omandusõigust tõendavat dokumenti muretseda, mida tihti raske on saada, deklareeritakse, et kõik ühises korteris olev sisseaad on naise omandus. Et kolmandate isikute huvid kaitsitud oleksid, peaks abielumeestest, „kel ühises korteris mingit varandust ei ole“, eraldi kuulutatama. Lõpuks peab ütleva, et praegusel ajal abielurahva varanduslikku ühingut korraldavatel normidel pole tegelikus elus väga suurt tähtsust. Tegelikult ei teostu ei abielumehe valitsemise ja kasutamise õigus, ega ka abielunaise varanduslik vastutus sel määral, nagu ta seaduses ette nähtud. Ettevaatlik ärimees, äri tehes mehega, ei arvesta abielunaise varanduse vastutust. Seepärast ei tule ka varanduslikke abielulepinguid käsitada kui mingisugust seltskondlikku pahet. Nad on ühiskondliku arengu ja tekkinud vahekordade loomulik sünnitus. Nad normivad uut tekkinud vahekorda ja nende puudumisel võtaks asi palju halvema pöörde.

Kirjanduse ülevaade.

Baltische Rechtsangleichung. 10 Jahre Gesetzgebung Estlands und Lettlands. Referate der I. Baltischen Juristenkonferenz zu Dorpat (1928). F. Wassermann, Reval 1929.

1928. a. 22. ja 23. septembril on Eesti ja Läti vabariigis elavad saksa soost juristid pidanud Tartus omavahelist konverentsi, mille ette kantud referaadid on nüüd trükist ilmunud eriraamatuna üldnimetatud pealkirja all. Raamatu sisukord on järgmine: sissejuhatuseks, — prof. dr. P. v. Sokolowsky (Riia); konverentsi päevakord; konverentsi avamiskõne — vann. adv. A. v. Schmidt (Tartu); Balti õiguse ühtlustamise vajalikkusest — riigikogu liige W. Hasselblatt (Tallinna); Läti tsiviilõiguse arengust aa. 1918—1928. — vann. adv. H. Stegmann (Riia), Eesti tsiviilõigus — vann. adv. G. Koch (Tallinna); Läti tsiviilprotsess — senator R. v. Freymann (Riia); Vastuvaidlemata kohtupidamiskord ja kreditoride rahuldamine erikonkursi juhtudel — ringkonnakohtunik B. v. Klot (Riia); Eesti tsiviilprotsess — kohtupalati liige E. Erdmann (Tallinna); Kümme aastat Läti kriminaalseaduseandlusest — ringkonnakohtunik L. v. Witte (Riia); Eesti kriminaalõigus — W. Hasselblatt — riigikogu liige (Tallinna); Kriminaalprotsessi muudatused ja korraldus Lätis — kohtupalati liige P. Engelmann (Riia); Läti kinnistusraamatute pidamise areng ja korraldus — E. Hellwich (Dünaburg, Lattgallia kinnistusjaoskonna ülem). Rahaväärtuse küsimus Eestis — rahukogu liige G. Adelheim (Tallinna); Läti kaubanduseõigus — senator dr. Loeber (Riia); Eesti kaubanduseõigus — vann. adv. H. Koch (Tallinna). Raamatu lõpus leiduvad vastuvõetud resolutsioonid.

Referaatide korraldamine — nagu seda eessõnas seletatakse, taotlevat kaht sihti: 1) näidata naaberriikide Eesti ning Läti seaduseandlikus arengus ilmsiks tulevat erinevuse hädaohtu ning rõhutada nende kahe riigi seaduseandliku töö ühtlustamise vajadust; 2) anda esmakordselt mingisugune ülevaade Eesti ja Läti seaduseandlikust tööst nende riikide iseseisvuse esimese kümne aasta — 1918.—1928. a. jooksul.

Referaadid, pidades silmas just eeskätt informatsiooni eesmärki, ei esine küll mingisuguste põhjalikkude käsitlestena, kuid ometi suudavad nad siiski anda kaunis asjaliku ülevaate mõlema maa seaduseandlikust arengust, eriti tsiviil-, kaubanduse- ning protsessiõiguste alal. Tuleb ilmsiks huvitav nähtus, et olgugi et mõlema maa seaduseandjad on töötanud lahus, omaette, on siiski lõpptulemuseks paljud seadused välja töötatud ühtlaseil põhimõtteil ja suunas. Näit.

Läti abieluseadus 1921. a. sarnaneb peaaegu täielikult Eesti sama seadusega 1922. a. Samuti mitmed kaubanduseõigusse kuuluvad novelid on välja töötatud ühistel Lääne-Euroopa eeskujudel. Elu tingimused ja nõuded on mõlemas riigis nähtavasti ikka sedavõrt sarnased, et mõlemal pool seaduseandjad on pidanud lahendama aruhti ühiseid probleeme. See omakord näitab, kuivõrt Läti ja Eesti teineteisega majanduslikult ning kultuuriliselt veel praegugi on seotud ning kui oluline oleks nende kahe maa seaduseandlust viia kontakti, eriti kaubanduseõiguse ja protsessi alal. Kahjuks arenevad aga asjad sagedasti vastupidises suunas. Tolliunioon, mis omal ajal nii reaalne paistis, muutub aasta-aastalt küsitavamaks, kultuurilised sidemed lõdvenevad; juba ühise keele puudus teeb suhtlemiseks takistusi. Kontakt mõlema maa juristide vahel on kaunis nõrk. Paistab kurioosumina, aga see on nii, et kui terve Skandinaavia ja Soome oma seaduseandluses tihedat kontakti peavad ja vastastikku üksteist informeerivad, meil ja Lätis säärane kontakt puudub, ja siin aruhti mõlemal pool seadusi ühe ja sama küsimuse kohta paralleelselt välja töötatakse, ilma et kummalgi poolel teise tööst aimugi oleks. Ometi oleks meil eeltingimused seaduseandluse ühtlustamiseks praegusel ajajärgul veel kõigiti soodsad. Kui meie saksa soost juristid esimestena kokku on tulnud, et Eesti ja Läti seaduseandluse ühtlustamiseks hoogu anda, siis võib sellist nähtust kõigiti tervitada. Nähtavasti on aga selle konverentsi töö liiga vähe olnud ette valmistatud ja ta korraldus jäänud põhjalikumalt läbi mõtlemata, nagu seda ka juhataja A. v. Schmidt oma avamiskõnes ise õigeks võtab. Kui tahetakse kahe riigi seaduseandluses mingisugust kontakti luua, siis on kõige pealt tarvis juristidel endid ühendada, selle juures tuleb juba rahvuslik erinevus kõrvale jätta. Kui tahetakse ühist tööd teha, siis on vaja üksteist lähemalt tundma õppida, austada ning usaldada. *Splendid isolation* politika ei ühenda riike ega rahvaid. Jääks ainult soovida, et mõlema maa juristide koondised katsuksid kaalumisele võtta ühiste Eesti ja Läti juristide päevade korraldamise küsimuse, kus ehk mõneski suhtes võimalik oleks ühiseid sihtjooni üles seada. Seaduseandlus muutub päev-päevalt internatsionaalsemaks ja toob rahvaid üksteisele lähemale. Eriti tähtis on sel alal ühenduses olla väikerahvail, kes ajalooliselt ning ruumiliselt üksteisega seotud. —

Käesolevas kirjutises tahaksin üksikasjalisemalt käsitleda mõnd referaati, mis võiksid huvi pakkuda Eesti juristile.

Kõige pealt peatume vann. adv. H. Stegmanni huvitava referaadi juures, mis kannab pealkirja

Läti tsiviilõiguse areng aastail 1918—1928.

Saades iseseisvaks riigiks, võttis Läti üle kõik Vene seadused, mis tema territooriumil olid maksvusel olnud kuni 24. 10. 1917. a., niivõrt kui need vastuolus polnud Läti riigikorraga. Eraõiguslikult

jaguneb Läti kaheks osaks: 1) Balti Lätimaa (Liivimaa lõunapoolne osa Riiga ning Kuramaaga), kus maksab Balti Eraseadus; 2) Lattgallia, mille moodustab n. n. Poola-Liivimaa, kokku 3 maakonda, mis Vene ajal kuulusid Witebski kubermangu külge, kui ka väike osa Pihkva kubermangust. Siin maksab Vene Tsiivilseadustik (X k. Ij.) Edasi on Lätis maksvusel veel Liivi ning Kuramaa talurahvasaadustik ning Lattgallias sealne talurahvakombeõigus. Nii pakub Läti tsiivilõiguse suhtes sama mitmekesisust, kui Eestigi. Seaduseandja ülesandeks on siin luua ühtlast seadust. See raske ülesanne on seni teostamata. Ainult hädavajalikud muudatused ning täiendused on seni pidanud rahuldama. Ainult selliste õigusnormide reformimine oli paratamatu, mis olid muutunud elu ja riigikorra nõuetele absoluutselt vastuvõtmatud. Nii tuli abielu instituut kiriklik-konfessionaalselt seisukohalt üle viia tsiivilõiguslikule alusele. Maksvas Balti Eraseaduses on Läti seaduseandja teinud palju rohkem ja põhjalikumaid muudatusi, kui see Eestis toimunud. Samuti on Lätis teoksil Balti Eraseaduse asjaõiguse ning võlaõiguse laiendamine Lattgallia maa-alale, nagu meilgi see lähemal ajal teostub Petserimaal ja Narva taga. 1921. a. on välja töötatud Läti kohtuministeeriumi poolt tuntud tsiivilist W. I. Bukovski juhatusel seadusekava abikaasade isiklike ning varanduslike vahetõrgete, ning nende vastastikuse pärimiskorra kohta. Varanduslike vahetõrgetes on ette nähtud legaalsüsteemina varalahusus; varaühisust, samuti valitsemisühisust võib luua lepinguga. Abieluliste varade register tuleb sisse seada. Lesk pärib surnud abikaasa varast $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$, arvesse võttes kaaspärijate laste arvu. Lasteta lesk pärib üldreeglina poole surnud abikaasa varast ja peale selle koduse sisseseadu. Kõrvaljoones pärijate arvu on tublisti piiratud. Perekonna ühtluse huvides võib abikaasade varandus seniks jagamatult lese kasutusse jääda, kuni noorim laps on saanud täisealiseks, kui ainult lesk uuesti ei abiellu. — Need põhimõtted kiitnud täielikult heaks ja tunnistanud kõigiti vastuvõetavaiks 1927. a. Riias peetud saksa soost juristide nõupidamine.

Huvitavamad muudatused BES-s oleksid

I. Perekonnaõiguses

a) abielu. Nagu Eestiski, on Läti 1921. a. abieluseadus koostatud Šveitsi seaduse otsesel eeskujul, kusjuures abielule on antud teatud määral lepinguline iseloom: abikaasad võivad abielu lahutada vastastikusel kokkuleppel, ilma et muidu lahutuspõhjusi tarvitseksid esile tuua. Säärase põhimõtte tunnustamine tähendab individualismi võitu tänäpäri abielu aluseks olnud kristlik-ühiskondliku idee üle. Meie Eesti tsiivilkoodeksi loojad näevad päris tõsiselt vaeva, et seda individualistlikku joont abielust välja ajada. Sel kaalutlusel on eel-nõust maha kustutatud abielu lahutus abikaasade vastastikusel kokkuleppel, on katsutud varaühisust ja abielumehe korraldus- ning valit-

semisõigust alal hoida. Kuid vaevalt soovib meie individualistlikult mõtlev rahvas senistest saavutistest loobuda ja oma realistlikku suhtumist elunähtustesse vahetada patriarhaalse ja kanoonilise müstisismiga. Praegusel kujul Eestis välja töötatud perekonnaõiguse eelnoõu saab vaevalt seaduseks:

Läti abieluseadus, samuti ka protsess, sarnanevad üldjoontes täiesti meie 1922. a. vastavate nõrmidega.

b) vallaslaps. 1928. a. 2. juunil on vastu võetud novell, mis vallaslapse ja ta vanemate vahelkordi korraldab Vene 1902. a. 3. juuni seaduse kohaselt. Õigem öelda, Balti Eraseaduse vastavaid norme on täiendatud Vene novelli määrustega, katsudes neid parandada ja muuta elunõuete kohaselt. Muu seas näeb Läti novell ette vallasisa kohustise anda lapse emale ülalpidamist 4 nädalat enne ja 6 nädalat peale sünnitust, samuti tasuda talle sünnitusega ühenduses olevad tarvilikud kulud. On ema sunnitud lapse eest hoolitsema ja puudub tal selle tõttu võimalus omale ülalpidamist teenida, peab vallasisa kandma ka ema ülalpidamise kulud. See humaanne norm on pärit uusimaist Skandinaavia seadusist. Lapse kasvatuse ja ülalpidamise kulud ajani, millal laps ise suudab enese eest hoolitseda, igatahes aga 14 eluaasta lõpuni, langevad eeskätt lapse isa kanda. Vallasisal, kes maksab lapse ülalpidamise kulusid, on õigus omalt poolt järele valvata, et laps korralikult kasvatataks ja ülal peetaks. Lahkarvamusi lahendab vaestelastekohus. Kokkulepped alimentide tasumise ja viisi ning määra üle vajavad vaestelastekohtu või teiste sellekohaste ametivõimude kinnitust.

c) ülalpidamiskohustis. Sama novelliga 2. juunist 1928. a. muudeti BES § 199 ja 200, kui ka X k. I j. §. 172 ja 194. Uued normid näevad ette ülalpidamise kohustist laste ja vanemate vahel, kuid aga ka vanavanemate ja lastelaste vahel vastastikku.

II. Asjaõiguses.

a) Valdus. BES § 626. juurde on lisatud märkus, mille järele valduskaitse (Besitzklage) on antud ka detentorile. Muudetud on ka BES § 693, mille järele valduse endistamine on lubatud ka vallasvara suhtes.

b) Omandusõigus. X k. I j. § 406 on üle võetud Balti Eraseadusse, mille järele maatükid, mis kellegi päralt pole, loetakse riigi omanduseks (märkus 1 BES § 713. juurde). Vastavalt sellele on tühistatud BES §§ 749. ja 750. reeglid peremeheta kinnisvarade okupeerimise suhtes. Edasi on tühistatud eraomandus õhuruumi üle (BES § 877). Korraldusõigus õhuruumi üle kuulub nüüd riigile. Aegumise tähtaeg on Kuramaal pikendatud ja ühtlustatud Liivimaa osas maksvate BES normidega. Nüüd on ka Kuramaal aegumise tähtaeg vallasvara suhtes 1 aasta, kinnisvara kohta 10 aastat.

Edasi on kaotatud normid, mis kõrvaldasid aegumiselt kirikute ja headtegevate asutiste varandused.

c) Väljaostu ja ostu eesõigus (Näherrecht). Sel alal on teostunud suurem muudatus. See õigus on säilinud ainult kaasomanikkude suhtes (BES §§ 1677, 939). Päritvara väljaostu eesõigus (Erblosung, BES §§ 1654—1673), samuti krundiomaniku ostu eesõigus tema maale võõra isiku poolt püstitatud hoone müügil (BES § 1676), kui ka naabrite ostu eesõigus (Nachbarrecht BES §§ 1678—1682) on kõik kaotatud. Seadusega 4. okt. 1924. a. on aga valdadele antud maal asuvate maatükkide suhtes ostueesõigus.

III. Pärimisõigused

Pärimisõigused pole seaduseandja õieti midagi muutnud. See ala on sedavõrt keeruline ja kasuistlik, et siin üksikute normide muutmise või täiendamisega õieti midagi ei saa saavutada. Terve süsteem on vananenud ja nõuab algusest lõpuni ümbertöötamist.

IV. Võlaõigused

a) Täitmine. Paljude muudatuste hulgas oleks tähtsamaid BES § 3496. ümberredigeerimine, mille järele, kui vastupidiselt pole kokku lepitud, kõik rahalised kohustised tuleb täita seal, kus on võlausaldaja alaline asupaik kohustise täitmise momendil.

b) Aegumine. Aegumine on üle riigi ühtlustatud 10 aasta peale. Seni maksis Kuramaal 5-aastane aegumistähtaeg.

c) Laesio enormis. Oluline muudatus on läbi viidud *laesio enormis*'e põhjal tõstetavaks ostu-müügi lepingute tühistamise nõudeis. Ostu-müügi lepingu tühistamist ülemäärase kahju alusel võib taotella ainult siis, kui tõendatakse, et kahjusünnitanud pool talitas kuritahtlikult. See on laiendatud Lätimaa liivipoolsele osale seni ainult Kuramaal maksvusel olnud BES § 3894. reeglid.

BES § 3257. ja järg. ette nähtud lepingu tühistamise ja kahjutasu nõuded (n.n. Wandelungsklage) aegub Lätis nüüd 6 kuuga. Vanad ajaloolised normid hobuste ostu-müügi kohta on kaotatud.

d) Tööõigus. Äärmiselt vananenud teenistus- ning töölepingu kohta käivad BES norme on katsutud parandada; on võetud koodeksisse analoogiline Šveitsi tsiviilseadustiku § 352, mis võimaluse annab kohtunikule teenistuslepingu lõppemise põhjusi oma näengu järele kaaluda. On ilmunud Lätis mitu seadust tööpäeva vältuse, puhkepäevade, kui ka kollektiivlepingute kohta.

e) Mitmekesised määrused. Tühistatud on BES §§ 4286—4293. reeglid *societas omnium bonorum*'i kohta. Autoliikumise kohta on ilmunud seadus 1925. a., mille järele muu seas autoomanik ja juht solidaarselt vastutavad auto läbi tekitatud kahjude eest.

Seaduslik protsendi ülemäär on tõstetud 12. Kõrgemalt tingitud protsendinorm loetakse tühiseks. —

Läti tsiviilprotsessi refereerib senator R. v. Freymann. Sel alal suuremaid põhimõttelisi muudatusi Lätis ette võetud pole. Näib, et Eestis protsessis rohkem üksikuid muudatusi ja täiendusi on sündinud kui Lätis. Tuleks aga märkida, et Lätis juba 1923. a. on ilmunud ametliku väljaandena — loomulikult läti keeles — rahukohtunikkude kohta käiv tsiviilprotsessi osa, millesse on võetud ka 1889. a. kohtureformi puhul Vene protsessi täienduseks § 1800. ja järg. all Balti kubermangude kohta maksuma pandud normid. Vene §§ numeratsioon on sulgudes alal hoitud. — Mis puutub kohtukorraldusse, siis on siin märgata mõningaid erinevusi, võrreldes Eestiga. Vallakohtud lõpetasid oma tegevuse Eestis juba vabariigi alul 1918. a. novembrikuus. Lätis teotsesid nad aga endisel alusel edasi 1. jaanuarini 1922. a. Sellest momendist nad uusi asju enam vastu ei võta. Poolehiolevad asjad pidid nad aga lõpule viima. Ka nüüd on asjaosalistel võimalik kokkuleppel asja vallakohtu lahendada anda. Rahukohtute alluvus on jäänud umbes veneaegsetesse piiridesse, meil Eestis on seda aga tublisti laiendatud. Teatavasti kuuluvad meil rahukohtuniku kompetentsi kõik alimendinõuded nõudeväärtusest olenemata, samuti kõik pärandusasjad hoiu korras. — Apellatsiooniasmena teotseb vastav ringkonnakohtu osakond rahukohtunike asjus. Selle koosseisu moodustavad vastavad kohtuliikmed. Rahukogu veneaegsel kujul pole Lätis olemas. Senati tsiviildepartemang teotseb kassatsioonikohtus Vene seaduste põhjal. Muudetud on Ts. Kp. S. § 815 selles mõttes, et senati põhimõttelised otsused avaldatakse nüüd ainult üldiseks teadmiseks.

Üksikuist tsiviilprotsessi olulisemaist muudatusist tuleks mainida normi, mis võimaldab tunnistajaid, kes tõrguvad kohtusse ilmumast, sunni viisil ette tuua. Mõistlik ja kõigiti tarvilik protsessi täiendus!

Siis on muudetud Ts. Kp. S. §§ 1215 ja 1890 nii, et saamatajäänud töötasu kolme viimase kuu eest enne nõudeavaldamist loetakse eesõigustatuks isegi hüpoteegiliselt kinnistatud nõuete ees.

Muudetud on mõningad eesõigused, mis riigiasutisil seni tsiviil-asjus olid. Nii on tühistatud Ts. Kp. S. §§ 1295.—1 ja 1295.—2, mille järele kohtuotsuseid riigiasutiste vastu ei võinud pöörata enne täitmisele, kui kassatsiooni tähtaeg polnud möödunud, või jälle nende poolt antud kassatsioonikaebus otsustatud.

Eesti tsiviilseaduse andluse kohta on refereerinud vann. adv. G. Koch. Ka see ülevaade on võrdlemisi üksikasjalik, on loendatud kõik seadused, mis mingisugusegi tsiviilõigusliku normi sisaldavad. Jääb ainult arusaamatuks, miks referent täidikult ignoreerib Maa-seadust, mis teatavasti sisaldab palju puhttsiviilõiguslikke norme. Seaduseandluse ülevaade, kui see taotleb erapooletu informatsiooni eesmärki, peaks objektiivne ja apolitiiline olema. Hra Stegmann, näit., oma referaadis mainib siiski neid muudatusi, mis Lätis vastu

võetud Maaseadus BES normides kaasa toonud. Puudutamata on jätnud referent ka 1925. a. Hoolekandeseaduse, mida jällegi kahetseda tuleb, sest ka see seadus sisaldab mitmekesiseid tsiviilõiguslikku laadi norme, millel on suur põhimõtteline tähtsus senimaksnud eraõiguslikus süsteemis.

Üks põhjalikumaid referaate on Hellwichi oma.

Läti kinnistusraamatute arengust ja korraldusest. Kahjuks ei luba „Õiguse“ piiratud ruum seda pikemalt tuua. Tuleks ainult mainida, et siin on antud kaunis ülevaatlilik kirjeldus Baltimail maksvast hüpoteegisüsteemist, selle ajaloolisest arengust, kui ka uuendumisest, mis Lätis selles suhtes kavatsusel. Selgub, et maareformi läbi loodud uued majapidamised on juba kinnistusraamatuisse kantud, mis on toimunud eriseaduse põhjal.

Tuleb veel mainida senator dr. Loeberi referaati Läti kaubanduseõiguse üle. Referent on muu seas tuntud juba oma artiklitega Balti kaubanduseõiguse üle, mis ilmunud mitmes õigusteadlikus ajakirjas. Tema sulest on ilmunud läti keeles kaubanduseõiguse kursus.

Referent väljendab seisukohta, et Vene kaubanduseseadustik, Ustav Torgovõi (XI k. 2 j.) ei maksa Baltimail täiel määral, nimelt neis eraõiguslikuis osis, kus vastavad normid Balti Eraseaduses või kohalikus kombeõiguses olemas. Vene kaubanduseseadustiku avalikõiguslikud normid olla aga Baltimail täielikult maksvad, ja maksvat praegu järelikult ka Lätis, kuivõrt loomulikult nad vastuolus ei seisa sealtekinud riikliku korra ja uute seadustega. Sellist vaatekohta jagavat ka Läti Senat (tsiviilkassats. dep. otsus 1927. a. nr. 52).

Uue süstemaatilisel koostatud kaubanduseadustiku loomine on Lätis seni teostamata. Seni on seal vastu võetud üksikuid seadusi, mis, nagu meil Eestiski, muutuvad elu nõudel olid saanud vajalikuks.

Nii on 1921. a. vastu võetud tsekiseadus. Eeskujuks on olnud vastav Saksa seadus. 4. oktoobril 1927. a. on vastu võetud seadus kõlvatu võistluse kohta. Selle väljatöötamisel võeti aluseks vastavad Saksa, Austria, Norra ning Poola seadused. Meil on teatavasti selline seadus seni veel vastu võtmata, olgugi et sellekohane eelnõu on välja töötatud.

Merimeesteseaduse eelnõu on Lätis koostatud, see jälgib Skandiinaavia eeskju. Teatavasti on ka meie 1928. a. Merimeesteseadus rajatud samadele alustele.

Aktsiaseltside kohta on uus seadus kavatsusel. Kinnitusosalal tänini uusi seadusi ilmunud pole.

Majanduslikud raskused on Lätis samuti maksujõuetuse probleemi muutnud aktuaalseks, mis on nõudnud seaduseandlikku normimist. Vastavalt sellele on kõvendatud juriidiliste isikute juhatusliikmete vastutust nende juhtimisel olevate ettevõtete maksujõuetuks jäämisel. Neid võib teiste maksujõuetute võlgnikkudega arreteerida.

Samal alusel on edasi arendatud Vene 1916. a. 3. juuli seadust äriettevõtete üleminekuks ja kreditoride kahjuks sõlmitud tehingute suhtes. —

Resolutsioonides, mis konverentsi lõpul vastu võetud, rõhutatakse, et õigus kuulub nende kultuurväärtuste hulka, mis mõjuvamalt ühendab rahvaid ja riike. Eestis ja Lätis maksvat õigust, mis paljudesse inimigadesse oma arengus tagasi ulatub ja loob nende maade vahel majandusliku ning poliitilise saatusühisuse, ei tulevat mõjuva tarvitusega muuta ja uuendada ning täiendada lahkuminevas suunas. Iga ma etnograafilisi, geograafilisi ja majandussotsiaalseid iseärasusi tulevat arvestada. Maksva õiguse ühtlust tulevat teostada kokkukõlastatud siseriikliku seaduseandlusega kui ka riikidevaheliste kokkulepetega. Eeskätt olevat tarvis ühtlust teostada kaubanduseõiguse alal, kuna siin uute seaduste ilmumisega viivitus võib kujuneda hädaohtlikuks ja seaduseandluse lahkumineks võib mõlema riigi majanduslikku tugevnemist takistada. Arvestades, et mõlemas riigis süstemaatiliselt korraldatud kaubanduseseadus puudub, toetab konverents ühistele alustele rajatud kaubanduseseadustiku loomist (tseki-, veksi-, seltsingute-, firma- jne. seadused).

Konverents märgib rahuldustundega, et mõlemas riigis uute kriminaalseaduste kavandite ühtlaseks aluseks on võetud Vene 1903. a. seadustik ja et kriminaal- ning tsiviilprotsessi aluseks nii enne kui ka nüüd on 1864. a. seadustikud, mis võimaldab ka tulevikus ühtlast õiguslikku arengut.

Arvesse võttes tähtsust, mis on maksval Balti Eraseadusel mõlema riigi rahva õigusteadvuses, on tarvilik eraõiguse alal ka edaspidi ühesugust teed käia, eriti võla- ning asjaõiguse alal.

Lõppeks on konverents otsustanud õigusteadlaste vabakoondist kui ka Läti ning Eesti ametiasutiste tähelepanu juhtida õiguse ühtlustamise positiivse lahendamise tungivale tarvidusele, ja õhutada tegelikkude sammude ettevõtmist selles töös.

Kahjuks pole konverents omalt poolt mingisuguseid ettepanekuid konkreetsemal kujul nende „tegelikkude sammude“ kohta andnud. Et Eesti ning Läti seaduseandlus ühtlustamist vajaks, ja et see mõlema riigi elulikes huvides hädatarvilik oleks, selle üle ei saaks kellelgi kahtlust olla, kuid probleemi raskus seisab just asja tegelikus küljes — kuidas konkreetselt selle probleemi lahendusele asuda. — Sellega piirduks käesoleva kirjutise ülesanne. Enne kui punkti panen, peatun veidi veel raamatu sissejuhataval artiklil, mille kirjutanud prof. dr. Paul v. Sokolovsky. Kui referaatide sisu ja väljendusviis on enam-vähem asjalik ja objekttiivne, siis ei saa seda ütelda lugupeetud professori kirjutise kohta. Misjaoks oli käesoleva raamatu eesotsa tarvis paigutada artiklit, mis sisaldab haavavaid ütlusi vene intelligentsi ja endiste vene kohtunikkude kohta, kes härra professori arvates

olnud „für seinen Beruf schlecht vorbereitet“? Niisama ei oleks küll käesolevas raamatus koht olnud Eesti ja Läti maareformist halvaks panevalt rääkida. Raamatu väljaandjad ju ise toonitavad, et vaja olla Balti riikide juristide vahel koostööd ja vastastikku arusaamist edendada. Sellise ilusa eesmärgi harmoonilist kokkukõla segab aga tunduvalt lugupeetud professori kirjutis, ja sunnib ühtlasi mõningaid kahtlusi esile, kas koostöö kõigi Balti juristide vahel sellise kohtlemise juures üldse võimalikuks osutub.

T. Grünthal.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas rahukogu maksukäsud kautsjonite tagasimaksu kohta käivad kantselei- ja tempelmaksu alla?

Vastus: eitav.

Kassatsioonikaebuse juures kaebajalt võetav kautsjon arvatakse Kr.Kp.S. §§ 177. ja 910. ning Ts.Kp.S. §§ 190. ja 810. järele riigituludeks, kui kaebus on tagajärjeta jäetud, ja antakse kaebajale tagasi, kui kaebus on lugupidamisväärseks tunnistatud. Nii kautsjoni riigituludeks ülekandmine kui ka tema tagasiandmine toimetatakse kohtu poolt ametikohuse sundel. Kas kohus kautsjoniraha otse oma kassast tagasi annab või, hoides raha teises asutises, Eesti Pangas, laseb sellel vastava summa välja maksta, andes selleks vastava maksukäsu pangale, on kohtukäijale ükskõik: tema on õigustatud oma raha, mis ta kohtule maksnud, tagasi saama täiel määral ilma mingite mahatõmmeteta nende kulude katteks, mis kohtul oma seesmise asjaajamise korra või suhtlemise läbi pangaga sellele hoida antud rahade pärast on tingitud. Kohus annab temale makstavad rahad pangale üle või laseb neid kohtukäijatel enestel otseteed pank kanda kohtusummade arvel, et vabaneda nende hoiumurest. Kui selle järel kohus kohtukäijatele tagasimakstavaid rahasid oma kassast maksta ei saa, vaid neid maksukäskude varal pangal välja maksta laseb, siis on säärane maksukäskude väljaandmine tingitud kohtu enese asjaajamise korrast ja huvidest. Kirjavahetus, mis riikliku asutise huvides peetakse, on Tempeltariifi nr. 1 teise erandi järele tempelmaksust vabastatud. Ei ole põhjust ega alust kohtukäijatelt ka kantseleilõivu võtta paberite eest, mis on tingitud kohtu osa asjaajamise huvidest, ja maksukäsud ei käi nende paberite hulka, mis Ts.Kp.S. §§ 200. ja 854. ja Kr.Kp.S. §§ 199. ja 985. järele maksustatakse kantseleilõivuga.

(R. üldk. t. nr. 31 — 1930.)

Administratiivosakond.

Kas Riigiteenistuse seaduse § 34. norme võib laiendada riigi vabateenijate peale?

Vastus: eitav.

Riigiteenistuse seaduse (R. T. nr. 149—1924. a.) § 34. alusel on riigiametnikul lubatud ametisse määrava ülemuse loaga erakorraliselt samaaegselt täita kohuseid ka teisel ametikohal, kui teenistuse huvid selle all ei kannata ja vabariigi valitsusel on sama paragrahvi alusel õigus sel korral määrata ametnikule palgalisa kuni teise ametkoha poole palga suuruseni. Riigi vabateenijate peale Riigiteenistuse seaduse § 34. norme laiendatud ei ole, nagu see nähtub Riigiteenistuse seaduse § 2. Riigiteenistuses seisvateks ametnikkudeks loetakse Riigiteenistuse seaduse § 1. järele need ametnikud, kes teenivad riigiasutiste koosseisudes ette nähtud ametikohtadel ja ainult säärase ametnikkude kohta käib ka Riigiteenistuse seaduse § 34. nõue, nagu see nähtub sama seaduse § 2-st.

(R. adm. t. nr. 140 II—1929. a.)

Mis tuleb õpetajate suhtes mõista Riigiteenistuse seaduse § 34. ette nähtud „ametikoha poole palga“ all?

Vastus: poolt palka, mis teatava õpetaja ametikoha järele nädalatundide normaalarvu põhjal kindlaks määratud.

Riigiteenistuse seaduse (R. T. nr. 149—1924. a.) § 34. järele on ametnikud, teise ametikohuseid täites, õigustatud saama palgalisa kuni teise ametikoha poole palga suuruseni. Palk on seaduses kindlaks määratud iga üksiku ametikoha jaoks. Õpetajate palga-seadusest (R. T. nr. 41—1921. a. § 5 ja R. T. nr. 26—1923. a. § 5) selgub, et õpetaja palga kindlaks määramisel on aluseks võetud õpetajate nädalatundide normaalarv. Seda palga suurust tulebki lugeda ametikoha palgaks. Vastavalt sellele järeldub, et õpetaja palga suuruse väljaarvamisel Riigiteenistuse seaduse § 34. kohaldamise juures tuleb välja minna selle õpetaja nädalatundide normaalarvust, nii et seadusega lubatud palgalisa ei või ulatuda üle poole palga, mille suurus on selle õpetaja nädalatundide normaalarvu põhjal kindlaks tehtud.

(R. adm. t. nr. 198 II—1929. a.)

Kas riigiasutistes ajutiste tööjõududena teenivate isikute teenistusvahekorrad riigiga kuuluvad lahendamisele Riigiteenistuse seaduse alusel?

Vastus: eitav.

Ajutised tööjõud ei ole riigiametnikud, kelle teenistusvahekorrad riigiga kuulub lahendamisele Riigiteenistuse seaduse alusel. Ajutised

töõjõud on riigiga lepingulises (eraõiguslikus) vahekorras, ning sellest vahekorrast tekkinud vaidlused kuuluvad lahendamisele B. E. S. normide alusel tsiviilkohtu, mitte aga administratiivkohtu korras.

(R. Adm. t. nr. 502 II — 1929.)

Kas restorani kööki saab lugeda tööstuseks ja teda arvata Tööstusliku töö seaduse alla?

Vastus: eitav.

Tööstusliku töö seaduse § 372. p. b põhjal kuuluvad T. T. S. IV peatüki alla tööstused, kus saadusi valmistatakse, ümber töötatakse, muudetakse, puhastatakse, kaunistatakse, lõpetatakse, müügile korda seatakse, katki lõhutakse, ära hukatakse, või kus materjalid (ained) ümber moodustatakse. Riigi ärimaksu seaduse §§ 447. ja 449. on vahe tehtud tööstuslike ja kaubanduslike ettevõtete vahel, kusjuures kumbagi liiki kuuluvad ettevõtted on § 449. lisandatud ettevõtete nimekirjades lähemalt tähendatud ja restoranid (ühes nende köökidega) on kaubanduslike ettevõtete liigi hulka arvatud. Tööst. töö seaduse § 372., kõneldes „tööstusest“, ei lausu otseselt midagi sellest, et siin oleks „tööstusettevõtete“ all mõistetud midagi muud, kui teistes maksvates seadustes selle all on mõistetud, ja seepärast tuleb „tööstuste“ all siin mõista samu ettevõtteid, mis maksvates seadustes juba seks on tunnistatud. Kõige selle põhjal ei ole alust restoranikööki lugeda „tööstuseks“ ja teda tööstusliku töö seaduse alla arvata.

(R. adm. t. nr. 534 II — 1929. a.)

Kas riigimaade korralduskomisjon on kohustatud isikuile, kes kirjalikku kaebust pole andnud ja kes ei osutu asjast huvitatud pooleks, planeerimiskava arutamise päevast nimelise kutsega teada andma?

Vastus: eitav.

Maareformi teostamise määruste § 56. märkuse põhjal säärased nimelised kutsed saadetakse ainult isikuile, kes planeerimiskava vastu kirjalikud kaebused on riigimaade korralduskomisjonile esitanud ja asjast huvitatud pooltele, s. o. neile, keda antud kaebused otsekohe puudutavad, kuna üldse asjast huvitatuile ja osalistele, s. o. neile, kelle kruntide kohta on planeerimiskava koostatud, antakse hiljemalt 7 päeva enne komisjoni koosolekut riigimaade ülema, ringkonna riigimaadevalitseja ja kohaliku vallavalitsuse kantseleides välja pandud kuulutuste läbi teada.

(R. adm. t. nr. 624 I — 1929. a.)

Missuguses suuruses väikemajapidamised eraldamisele kuuluvad?

Vastus: Popsiseaduse ilmumise aegses.

Kogukonna-asutiste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 1 p. c järele kuuluvad selle seaduse alusel korraldamisele väikemajapidamised, mis maaomaniku nõusolekul asutatud enne 1920. a. ja mida ei kasutata töölepingu alusel. § 1. ei ole ette nähtud, missuguses suuruses väikemajapidamised eraldamisele kuulusid, samuti nagu pole ette nähtud sama paragrahvi p. b põhjal eraldavate väikemaapidamiste suurus. Sama seaduse § 2 p. c määrab, et eramaade kasutaja võib maa korraldamist nõuda, kui ta kasutuses olev põllu-, õue- ja aiamaa kogusuuruses ei ulatu üle 5. ha., ning § 20-as on ette nähtud, et korraldamisele määratud maad eraldatakse senise kasutamise suuruses. § 20 on selles osas üldine § 1. ette nähtud kõikide korraldamisele kuuluvate maaliikide kohta ja § 1. p. c ette nähtud väikemajapidamiste eraldamise kohta ei ole mingit erandit tehtud ses mõttes, et väikemajapidamise külge kuuluvad maad tuleks eraldada ainult neis piirides, mis olid enne 1920. aastat. „Senise kasutamise suuruse“ all tuleb seega üldiselt ja ühtlaselt kõikide eraldatavate maade liikide suhtes mõista kasutamise suurust selle seaduse maksimahakkamise ajal. § 11. p. c järele on ainult tarvilik, et korraldamisele kuuluv väikemajapidamine ise oleks asutatud enne 1920. aastat. Missuguses suuruses see aga eraldamisele kuulub, on ette nähtud § 2 p. c ja § 20.

(R. adm. t. nr. 15 II — 1930.)

Kas maakorralduse komisjon võib järelevalve korras kohaliku komisjoni otsust muuta ja asja tagasi saata otsustamiseks seaduslikus komisjoni koosseisus ja asjaosaliste väljakutsumisega?

Vastus: jaatav.

Kogukonna- asutiste- ja erarendimaade korralduse seaduse (RT 16—1926) § 15. järele Maakorralduse komisjon vaatab läbi avalikul istungil kõik temale otsustamiseks saadetud asjad ühes juurdekuuluva materjaliga ja sissetulnud kaebustega, kuulab ära ilmunud asjaosaliste ja tunnistajate seletused ja tarbe korral asjatundjate arvamused, ning teeb otsuse, mille peale võib kaevata ühe kuu jooksul Maakorralduse peakomisjonile. Sama seaduse elluviimise määruse (RT 70—1926) § 13. järele tähtaja jooksul edasi kaebamata otsused ühes asjatoimetusega saadab korralduskomisjoni asjaajaja kohalikule maakorralduse komisjonile 3 päeva jooksul (sead. § 19). Seega on kohalik komisjon kohustatud korralduskomisjonile saatma mitte üksi need oma asjatoimetused, milles on asjaosaliste poolt edasikaebused sisse antud, kuid ka need, kus kaebusi ei ole antud, ning mõlemat liiki asjad tuleb Maakorralduse komisjonil läbi vaadata. Esimest liiki asju, kus asjaosalised on kaebustega esinenud,

vaatab ta läbi nii sisuliselt kui ka vormiliselt, kuna teist liiki asju, kus kaebused puuduvad, võib ta, kui asutis, kes kohaliku komisjoni otsuseid täide viib, läbi vaadata ainult vormilisest küljest, s. o. kas temale esitatud maakorralduse asi on üldse otsustatud, kas on otsus tehtud seaduses ette nähtud komisjoni koosseisus ja kas kõik seaduses ette nähtud olulised vormilised nõuded asjaotsustamisel on niivõrt täidetud, et temale saadetud otsust võib täitmisele pöörata. Leiab Korralduskomisjon, et temale saadetud kohaliku komisjoni otsus vormilisest küljest on puudulik, võib ta asja ainult järelevalve korras kohalikule komisjonile tagasi saata seaduslikus korras otsustamiseks, ilma et ta seejuures sisulisi küsimusi puudutaks, sest viimased küsimused võivad tema otsustamisele tulla ainult kaebe korras.

(R. adm. t. nr. 80 II — 1930.)

Kas vallavalitsus on õigustatud volitusele allakirjutajate teovõimet kontrollima ja selle kohta tõendusi välja andma?

Vastus: eitav.

Ekslik on arvamus, et vallavalitsused on õigustatud mitte ainult allkirjade tõestamist toimetama, vaid ka volitusele allakirjutajate teovõimet kontrollima ja selle kohta tõendusi välja andma, sest seadus säärast õigust vallavalitsustele ei ole andnud. Asjaolu, et allkirja andnud isiku kindlakstegemisel tuleb arvestada nende isikute isikutunnistusi, ei tähenda sugugi, et ka isiku teovõime kohta esitatud tõendusi võib vallavalitsus tõestada, kuna esimesel juhul on tegemist ainult allkirja andja isiku kindlakstegemisega, kuna viimasel juhul tuleb peale selle veel otsustada selle üle, kas on isik teovõimne ja õigustatud teise eest alla kirjutama, mis asjaolude tõestamine on antud seadusega notaritele.

(R. adm. t. nr. 236 I — 1930.)

Kas kooli ülalpidaja on kohustatud õpetajatele palka maksuma koolimajas?

Vastus eitav.

Õpetajate tasuseaduse § 33. on ette nähtud, et palga saatmise kulusid kooli asupaika ei arvata maha õppejõu palgast. Kooli asupaiga all ei tule mõista kooli asupaika kitsamas mõttes, s. o. koolimaja hoonet, sest seaduse mõtte järele ei arvata palgast maha kulusid, mis seotud palga toomisega valla-, alevi- või linnavalitsuse asupaika, mille piires kool asub.

(R. adm. t. nr. 286 I — 1930.)

Kui kaua võib ametniku ajutine kohuste täitmine kesta?

Vastus: Kõige enam kuus kuud.

Riigiteenistuse seaduse § 1. järgi jagunevad riigiteenijad 1) ametnikkudeks ja 2) vabateenijateks. Ametnikkudeks loetakse

need, kes teenivad riigiasutiste koosseisudes ette nähtud ametikohtadel; vabateenijateks a) need, kes teenivad riigiasutiste koosseisudes ette nähtud vabateenistuskohetadel ja b) need, kes ajutiselt täidavad ametnikukohuseid. Ametniku ajutine kohustetäitmine võib kesta enamalt kuus kuud, nagu see selgub sama seaduse § 2. viimasest lõikest. Tuleb tähendada, et seaduse mõtte järele on ajutine ametniku kohustetäitmine ja ametniku kohustetäitmine üks ja sama. Seadus ei tee mingit vahet ajutise ametniku kohustetäitja ja ametniku kohustetäitja vahel. Kui seaduses räägitakse ajutisest ametniku kohustetäitmisest, siis sellepärast, et see kohustetäitmine ei või kesta määramata aeg, vaid kõige kauem kuus kuud, s. t. ajutiselt. Peale kuue kuu möödumist tuleb ametniku kohustetäitja vabastada või sellele ametikohale ametnikuks määrata.

(R. adm. t. nr. 303 I — 1930.)

Kas Eesti kodakondsusse mitte kuuluva kaitseväelase perekond on õigustatud pensioni saama?

Vastus: eitav.

Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse (RT 149—1924) §§ 1. ja 50. selgub, et kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniõigus oleneb kaitseväelaste eneste pensioniõigusest. See tähendab, et nimetatud seaduse põhjal on õigustatud pensioni saama ainult niisuguste kaitseväelaste perekonnad, kes ka ise selle seaduse järele on õigustatud pensioni saama. § 90. p. 2-st nähtub kahtlemata, et selle seaduse põhjal on õigustatud pensioni saama ainult Eesti kodakondsusse kuuluv kaitseväelane, sest § 90. p. c määrab, et teenistusest lahkunud kaitseväelasele lõpeb pensionimaksmine, kui pensionär lahkuu Eesti kodakondsusest. Pensionimaksmise eeltingimuseks kaitseväelasele on seega tema kuuluvus Eesti kodakondsusse, nagu § 91. p. b ja § 92. p. c järele on sama eeltingimus maksev kaitseväelase perekonnaliikmete kohta.

(R. adm. t. nr. 331 II — 1930.)

Kas järelevalve asutise seadusliku korra maksmapanemise korraldus võib olla kolmandatele isikutele kaebusesemeks?

Vastus: eitav.

Omaavalitsuse ajutise järelevalve seaduse (RT 78—1919) § 5. põhjal on järelevalveasutisel, kui ta leiab alluva asutise tegevuses seaduserikkumist, õigus nõuda seadusliku korra maksmapanemist. Niisugused järelevalve korras tehtud korraldused ei või olla kolmandatele isikutele kaebusesemeks. Kolmandal isikul võib kaebamise õigus tekkida ainult järelevalveasutise korralduse põhjal tehtud alluva asutise korralduse peale, kui see riivab seadusevastaselt kolmanda isiku huve.

(R. adm. t. nr. 398 I — 1930.)

Tallinna Õigusteadlaste Seltsi koosolekuteateid.

Tallinna õigust. S. 1929. a. tegevuse aruanne.

Aasta jooksul on peetud koosolekuid: peakoosolekuid 1, juhatuses koosolekuid 13.

Seltsi isiklikus koosseisus on aasta jooksul järgmised muutused aset leidnud: aasta alul oli seltsil liikmeid 142, aasta jooksul on välja langenud liikmeid 31, aasta jooksul on uusi liikmeid vastu võetud 4. Seega on aasta jooksul Seltsi liikmete arv vähenenud 27 liikme võrra, kuna aasta lõpul oli Seltsi liikmeid 115. Liikmetest on aasta jooksul lahkunud surma läbi: O. Peterson, G. Poska ja N. Villmann.

Seltsi raamatukogu on aasta kestel tunduvalt suurenenud. On omandatud väärtuslik koguteos „Handelsgesetze des Erdballs“ 20 köidet.

Seltsi korraldusel peeti 4. ja 5. aprillil 1929. a. Tallinnas 8. Õigusteadlaste Päev, millest osa võttis kokku 200 õigusteadlast. Päev andis ülejääki kr. 47,53, mis summa on seltsi laekale üle antud.

Seltsis on aasta jooksul peetud järgmised referaadid: Mihkel Pung — „Läti tsiviilseadustik“; Otto Tief — „Meie õiguseallikate süsteem“; Bernhard Markovitš — „N. S. § 1700. tõlgendamise katsest“ ning „Katmata tsekk kaela-kohtulisest seisukohast“; Valter Ever — „Kuidas tuleb mõista Tulumaksu sead. §§ 56 ja 60“; Bernhard Markovitš — „Tulumaksu aegumine“.

Referaatide suhtes on juhatus möödunud aastal töötanud kontaktis Vannutatud Advokaatide Nõukoguga. Mõned referaadid on vannutatud advokaatide abide poolt ette kantud seltsi referaadikoosolekuil, mis olid siis ühendatud vannutatud advokaatide abide konverentsidega. Teiselt poolt on seltsi referaadikoosolekutele kutsutud külalistena osa võtma kõik advokatuuri liikmed, kes ei kuulu seltsi liikmete hulka.

Seltsi laeka aruanne näitab aruandeaastal tasakalu Kr. 715,22.

Sissetulekuid on olnud Kr. 341,22, väljaminekuid Kr. 445,89. Ülejääk Kr. 269,33 on kantud järgneva aasta arvele.

Seltsi juhatusse kuuluvad: esimees H. Vahtramäe, abiesimees O. Tief, sekretär J. Kristelstein, abisekretär R. Viederfeldt ja laekahoidja F. Rosenberg.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O. Ü., Tartus, 1930.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogud:

Kas rahukogu maksukäsud kautsjonite tagasimaksu kohta käivad kantselei- ja tempelmaksu alla?	234
--	-----

Administratiivosakond:

Kas Riigiteenistuse seaduse § 34. norme võib laiendada riigi vabateenijate peale?	235
Mis tuleb õpetajate suhtes mõista Riigiteenistuse seaduse § 34. ette nähtud „ametikoha poole palga“ all?	235
Kas riigiasutistes ajutiste tööjoududena teenivate isikute teenistusvahekorrad riigiga kuuluvad lahendamisele Riigiteenistuse seaduse alusel?	235
Kas restorani kööki saab lugeda tööstuseks ja teda arvata Tööstusliku töö seaduse alla?	236
Kas riigimaade korralduskomisjon on kohustatud isikutele, kes kirjalikku kaebust pole andnud ja kes ei osutu asjasthuvitatud pooleks, planeerimiskava arutamise päevast nimelise kutsega teada andma?	236
Missuguses suuruses väikemajapidamised eraldamisele kuuluvad?	237
Kas maakorralduse komisjon võib järelevalve korras kohaliku komisjoni otsust muuta ja asja tagasi saata otsustamiseks seaduslikus komisjoni koosseisus ja asjaosaliste väljakutsumisega?	237
Kas vallavalitsus on õigustatud volitusele allakirjutajate teovõimet kontrollima ja selle kohta tõendusi välja andma?	238
Kas kooli ülalpidaja on kohustatud õpetajatele palka maksuma koolimajas?	238
Kui kaua võib ametniku ajutine kohuste täitmine kesta?	238
Kas Eesti kodakondsusse mitte kuuluva kaitseväelase perekond on õigustatud pensioni saama?	239
Kas järelevalve asutise seadusliku korra maksmapanemise korraldus võib olla kolmandatele isikutele kaebusesemeks?	239

Tallinna Õigusteadlaste Seltsi koosolekuteateid.

Tallinna Õigust. S. 1929. a. tegevuse aruanne	240
---	-----

Lisa.

Riigikohtu 1929. a. otsused lk. 1—16	
--	--

1930. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

üheteistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

**R. Rägo (peatoimetaja), K. Grau, E. Maddison,
A. Palvadre, J. Reinhold, J. Uluots ja
E. Ein (tegevtoimetaja).**

Sisuks juriidilised artiklid, kodu ja välismaa seaduseandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ 1929. a. Riigikohtu otsused.

Lähemateks kaastööliseks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

**Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.**

Tellimishind: **7 krooni** aastas, üksiknumber **75 s.**

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 1 kr. 50 s., 1921. a. — 3 kr., 1922. a. — 8 kr., 1923. ja 1924. a. — 4 kr., 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. — 4 kr. 50 s. ning 1929. a. — 7 kr.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.**

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti

RESTIT
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR